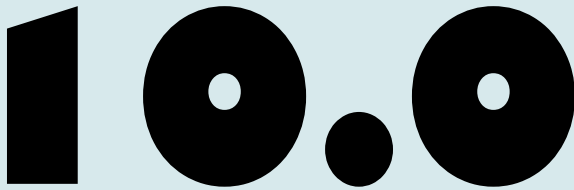

Onderstroom **boven**
e-Magazine

Jaargang 6, nummer 10.0
21 mei 2018

Nieuw proza van: Hans Plomp
Ewout Storm van Leeuwen
Hendrik Voogd
Hylke J. Woldendorp
Sarah Morton
Gerbrand Muller

Onderstroomboven Collectief van schrijvers en beelders

Jaargang 6, nummer 10.0 bevat deze keer een kritisch essay van Hans Plomp, een reflectie daarop, twee reflecties op hetzelfde boek (*Annie*, van Daniël Otten), een essay van Sarah Morton, vier korte verhalen en een parabel die je non-dualistisch zou kunnen noemen.

6 Auteurs, 10.0 stukken.

Andere succesnummers:

Deze en alle andere Magazines zijn in te zien en te bestellen in de webwinkel van www.magisteruitgeverij.nl. Als e-boek en in papieren uitgave. Daarnaast staat de webwinkel vol met aansprekende boeken van de schrijvers van het Onderstroomboven Collectief. Maandelijks nieuwe titels. Allemaal ook als e-boek te leen op www.bibliotheek.nl. **Nieuw:** *De kwaai goede man* van Gerbrand Muller (roman), *Keerpunten in bewustwording* van Aad Orgelist (reflectie). Verwacht: 24 non-dualistische fabels en parabellen: *Zij ontdekten tot hun verbazing wat ze al wisten*, van Hylke Woldendorp (verhalen).

Van de redactie

Sinds het laatste proznummer 8.0 hebben de schrijvers van het Onderstroomboven Collectief genoeg tijd gekregen, dunkt ons, om nieuw proza te hebben kunnen schrijven. Voldoende om weer een nummer te vullen.

Dat is inderdaad gebeurd.

Nieuw in het gezelschap zijn Hendrik Voogd en Hylke J. Woldendorp, die een schat aan verhalen in hun bureauladen bleken te koesteren, waarvan we hier enkele publiceren.

Sarah Morton

Gerbrand Muller (eindredacteur)

Ewout Storm van Leeuwen (hoofdredacteur)

Colofon

Het Onderstroomboven e-Magazine is een uitgave van Artscience, imprint van Uitgeverij Magister.

De uitgave wordt verzorgd door het schrijvers- en beelders collectief Onderstroomboven, onder redactie van Sarah Morton, Gerbrand Muller en Ewout Storm van Leeuwen (hoofdredacteur).

Bijdragen en reacties graag naar:

redactieonderstroomboven@gmail.com

Het is als als papieren boek (€5,90) en als e-boek (€3,-) te verkrijgen op: www.magisteruitgeverij.nl, www.boekenroute.nl of bij boekhandels en webshops.

©2018 Uitgeverij Artscience

Vormgeving: Ewout Storm van Leeuwen

21 mei 2018

Nummer 10.0

Jaargang 6

ISSN 2214-2878

ISBN 978-94-92079-29-9 (papier)

ISBN 978-94-92079-30-5 (e-boek)

Inhoud

Hans Plomp

Van Hiernumaals naar Hiernumaals 3

Ewout Storm van Leeuwen

Reflectie op Van Hiernumaals naar Hiernumaals 9

Hendrik Voogd

Het kunstmatige leven 12

Alleen op reis 16

Het buitenhuis 22

Hylke J. Woldendorp

De Rat en het Gemis 25

Sarah Morton

Met mezelf 28

Reflectie op Annie van Daniël Otten 30

Gerbrand Muller

De kronieken van Daniël Otten 32

Debuut 36

VAN HIERNUMAALS NAAR HIERNAMAALS

Hans Plomp

*Wie de toekomst wil kennen,
moet het hiernamaals verkennen.*

'Ik voel me een vroedvrouw die assisteert bij de geboorte van een nieuwe tijd.'

De toekomst van elk mens is het hiernamaals. Dat weet een kind.

De wereld is een decor bij ons tijdelijk bestaan op Aarde. Dit decor weerspiegelt wat zich op het toneel afspeelt: een tragedie, komedie, oorlog, geluk en alles daartussenin. Hoe het decor eruit ziet wordt bepaald door de heersende machten. Kijk hoe gruwelijk het landschap wordt tijdens een oorlog. Verwoesting, dood en wanhoop alom.

En kijk nu naar de Aarde zelf, de natuur. In het chinees wordt natuur 'vanzelf zo' genoemd. Het is wat op Aarde groeit en bloeit zonder menselijke bemoeienis. De natuur is een creatieve uiting van een kosmische tuin, de oase van ons zonnestelsel. En dat allemaal vanzelf zo.

Wat niet uit de natuur komt, is bedacht door mensen. Wij mensen, ooit de kroon van de schepping, levend in harmonie met het aardse paradijs.

Totdat... een roversbende die zich goden noemde, of keizer, of grote leider, de mens met geweld uit het paradijs verdreef. Toen werd de diepe band tussen natuur en mens verbroken. Blijkbaar was de bedoeling de mens te overheersen, volgzzaam te maken, een kuddedier, een gedomesticeerde slaaf. Om dat te bereiken, moet je hen scheiden van de natuur, waar alles gratis en vanzelf zo is.

De klassieken leerden ons *Natura Artis Magistra*. Maar wie naar de ziellose voortbrengselen van de geautoriseerde 'moderne kunst' kijkt, ziet dat *Natura* ver te zoeken is. Vooral in de architectuur, ooit bouwkunst genoemd, en in het ons op-

gedrongen abstract expressionisme, functionalisme en de zogeheten conceptuele kunst speelt de natuur geen enkele rol meer. Conceptuele kunst werd door William Burroughs bestempeld als 'de fetisj van de originaliteit'. Als het nooit eerder gedaan is, is het goed.

De geautoriseerde kunst wordt weerspiegeld in hoe de moderne wereld er uitziet: zielloos, uniform, imponerend op een foute manier. Het resultaat is: wijken waar geen vogel zingt of geen toerist ooit heen gaat.

Hoe meer het menselijk bewustzijn wordt geïndoctrineerd met een door de machthebbers gewenste werkelijkheid, hoe minder er als het ware vanzelf zo zal gaan. Niet in de hybride gemanipuleerde natuur en ook niet in het bestaan van de geconditioneerde mensheid. Dan raakt de mens los van de natuurlijke wortels en wordt meegeleurd in een door anderen bepaalde stroom.

Overigens zou het 'vanzelf' ieder mens vrij moeten staan zijn of haar eigen bestaan vorm te geven. Maar daar hebben de heersende machten niets aan, dus moet er een collectieve vorm of geloof worden opgelegd waarin elk mens doet wat de een of andere god of leider beveelt. Het decor van onze huidige psychotische 'werkelijkheid' bestaat voornamelijk uit sport, reclame, rampen, oorlog, fraude, verkrachting en allerlei vormen van misdaad. Dit is wat de media mensen dagelijks voorschotelen over hoe de wereld in elkaar zit.

Het wordt steeds duidelijker dat de hoofdstroom op weg is naar een diepe afgrond. In de natuur ontstaat dan vanzelf een waterval, toch weer overweldigend prachtig. Slechts weinig mensen overleven zo'n Niagara. Wij zijn onderdeel van onze grootse natuur, en zij is onnoeme-

lijk veel sterker dan de machthebbers. Voor hen die dat willen en die zich dat bewust zijn toont de natuur ons het pad naar de toekomst. Dat is niet de hoofdstroom, die gaat nu onherroepelijk op de diepe waterval af. Maar wie zich losmaakt uit deze maalstroom en aan de oever rustig een oase schept in harmonie met “vanzelf zo”, die zal tijdens dit leven op Aarde al de diepe vrede van het vertrouwen dat alles vanzelf gaat ervaren. Je hoeft maar een ding te doen: open je bewustzijn ervoor.

Het begrip ‘vanzelf’ is belangwekkend; het betekent immers: uit zichzelf. Een ding is duidelijk: iets wat uit jezelf komt, komt niet uit een ander. Een plant komt uit een zaadje, een denkbeeld uit een geest. Wie zijn of haar wil aan anderen wil opleggen, moet ervoor zorgen dat de gedachten en daden niet uit de mensen zelf voortkomen. Indoctrinatie, conditionering, hersenspoeling. Natuurlijk moet een kind leren om zindelijk te worden, en het is ook niet verkeerd om vrijgevigheid, tolerantie, aardigheid en dergelijke positieve eigenschappen te stimuleren. Waar het verkeerd gaat is waar een bepaald systeem of geloof als enige toelaatbare werkelijkheid wordt opgedrongen. Een systeem waarin niets meer vanzelf gaat, maar waar elke stap wordt gecontroleerd door zelfbenoemde autoriteiten of priesters. In dit systeem zegt men: ‘voor niets gaat alleen de zon op’.

Maar in de natuur gebeurt alles voor niets: vruchten groeien, bloemen bloeien, vogels zingen, bronnen stromen, geliefden komen klaar, van hennep wordt je high. En dat allemaal gratis en vanzelf.

De eerste stap om een natuurmens of wild dier tot slaaf te maken is: verdrijf ze uit de natuur, waar alles gratis is. Maak ze daarna afhankelijk van geld, wat ze kunnen verdienen door te doen wat hun meester wil. Met dat geld kunnen ze dan voedsel kopen in een winkel van de meester. Men spreekt dan van loonslavernij. Niets is meer gratis, alles kost geld.

Op de eerste pagina van het boek Genesis wordt beschreven hoe een of andere god de mensen verbiedt te eten van de Boom der kennis (=Gnosis). Toen zij dat toch deden (het gebruik van psychedelische planten was onderdeel van de religie van

natuurvolken) werden zij verjaagd uit het Paradijs. Dit wordt de zondeval genoemd. Jahweh bijt onze arme voorouders de vreselijkste vervloekingen toe: onder andere dat mannen en vrouwen elkaar zullen haten, en ook dat de mens voortaan moet ploeteren voor voedsel. Zo werden de natuurmensen uit hun leefgebied verdreven.

Precies hetzelfde gebeurde toen onze voorouders de zogenaamde koloniën veroverden en de oorspronkelijke bewoners tot slaaf wilden maken. De implicaties hiervan zijn verbijsterend. In feite is het boek Genesis dus een verslag van hoe wij ooit door slavendrijvers uit het Paradijs zijn verdreven.... om te werk gesteld te worden op hun plantages. Wij mogen het echte verhaal niet kennen, maar moeten geloven dat we slecht zijn en dat onze beschaving begon toen we slaven werden. Net zoals bijvoorbeeld Surinaamse afstammelingen van geroofde mensen niets over hun eigen cultuur en verleden mogen leren. Zij moeten alles weten over de geschiedenis van de roversbendes die onze voorouders waren, en die wij in feite nog zijn: plunderaars van Moeder Aarde.

Het hiernamaals is de volgende fase na het hiernumaals. Het is als het ware de overgang van de kleuterklas naar de lagere school van ons bewustzijn. Wie de toekomst wil kennen moet dus het hiernamaals verkennen. Dat is wat men leerde in de mysteriescholen van de klassieke oudheid en tijdens inwijdingsrituelen van zogenaamd primitieve volkeren: contact maken met de wereld van voorouders, geesten en hogere sferen. Nu worden deze mysteriën sarcastisch afgedaan als dodencultus.

De psychedelische revolutie is niet minder dan het opnieuw ontdekken van deze mysteriën, onze menselijke wortels en onze universele verbondenheid, onze indiaan, ja, onze oorspronkelijke Neanderthaler. De Neanderthaler is de natuurmens die geweldige schilderijen achterliet in diepe grotten: de baarmoeder van de Aarde. In die grotten waar geen licht of geluid doordringt, ervaart men hetzelfde als in een hermetisch afgesloten ‘floating tank’. Daar beleefde de natuurmens mystieke ervaringen en eenwording. Homo

Sapiens is de gedomesticeerde mens, door onderdrukkers weggehaald uit de natuur, gebroken en tot slaaf gemaakt. Homo Sapiens was dus geen stap vooruit in de evolutie, maar een tot slaaf gemanipuleerde natuurmens.

In de Popol Vuh staat een letterlijk verslag van hoe de zogenaamde goden de mens tot slaaf gemaakt hebben. Hetzelfde verhaal vinden we in Sumerië, waar Enki en Enlil ruzie maakten over de status van de door hen gecreëerde mens. Ook de mythe van Prometheus vertelt het verhaal van een sjamaan die het licht aan de mensen wilde teruggeven. Maar daarvoor werd gestraft door de zogenaamde goden. Hetzelfde lot trof de lichtbrenger Lucifer, die een gevallen engel genoemd wordt in de bijbel.

Genesis is een bijeen gegraaid verhaal, propaganda van de plunders van de Paradijs van de natuurvolken binnendrongen. God beweert zelfs dat hij de schepper van de aarde is, terwijl wij weten dat dit een proces van honderden miljoenen jaren is geweest. God beweert dat hij alle bomen, planten en kruiden heeft gemaakt. Daarna beveelt hij dat de mens niet mag eten van de door hem geschapen boom van de kennis. Waarom heeft hij die dan überhaupt geschapen en op zo'n prominente plaats in het paradijs neergezet? Wilde hij soms de absolute gehoorzaamheid van zijn slaven testen? Of wist god, zoals de slang (symbool van wijsheid en genezing, zoals nog steeds in onze esculaap) aan Eva vertelt: 'Als je van deze vrucht eet, word je gelijk aan de goden.' De slang moedigde de mens aan het goddelijke in zichzelf te ontdekken door middel van heilige psychedelische planten. Zoals de inquisitie onmiddellijk de spirituele tradities van de onderworpen culturen verboden, zo verbiedt god aan de natuurmens om de heilig planten van hun voorouders te gebruiken. De Huichol indianen die peyote gebruiken om contact te maken met andere werelden zeggen: 'Er is een poortje in onze geest dat gewoonlijk geheim blijft totdat we sterven. Dit poortje heet Nierika. Dit is een kosmische verbinding tussen normale en bovennormale werkelijkheden. Het is een toe-

gang en tegelijkertijd een barrière tussen twee werelden.' Ayahuasca, een nu ook in het Westen bekende heilige psychedelische plant, betekent: plant van de voorouders van de geesten en van de dood. Er wordt verondersteld dat onze hersenen bij het sterven een hoeveelheid DMT produceren. Dit is de werkzame stof in vele psychedelische planten. Hierdoor ervaar je tijdens het sterven dat het deurtje opengaat tussen twee werelden en dat je een hemels, of bij een slecht geweten, een hels visioen krijgt. Je hoeft echter niet te sterven om een DMT-ervaring te beleven. Tijdens je leven kan je het hiernamaals al voorzichtig verkennen door een psychedelische stof te gebruiken. Hoe deze ervaring uitvalt wordt bepaald door onze goedstoestand. Wie bang is krijgt vreselijke visioenen, wie zich durft open te stellen betreedt een liefdevol universum. In het hiernamaals oftewel de vijfde dimensie, heerst de verbeelding. Het kan geen toeval zijn dat een van de bekendste idealen van de jaren 60 was: de verbeelding aan de macht.

Door het verbieden van heilige psychedelische planten werd ook het contact met de voorouders in het hiernamaals verbroken. De valse goden eisten bloedoffers in plaats van het beste zaad aan moeder Aarde te schenken, voor een nieuwe oogst. Het verhaal van Kaïn en Abel is een verslag van hoe een herders- en jagers in aanraking komt met een akkerbouwcultuur. Kaïn behoorde tot de laatste, die uiteraard zaad zaait, Abel was een herder en jager die dieren offerde. De 'god' van de indringers weigerde het zaadoffer en accepteerde het bloedoffer. Welke wezens leven van bloed? Muggen, bloedzuigers en... vampiers. De nieuwe god is dus een vampier. Een roofridder die een schrikbewind uitoefent. Een oorlogsgod die er genoeg in scheidt stromen bloed te laten vloeien. In onze tijd zijn dat de wapenfabrikanten en hun trawanten. Wie zijn toch die wezens die belang hebben bij het in stand houden van oorlog, ellende en wanhoop? Wie zijn het die zich het recht toe-eigenen om miljoenen mensen uit te moorden? Het is niet gemakkelijk om ze op te sporen. Ze vermommen zich als priesters, koningen en andere machthebbers. Natuurvolken die

bloedoffers brengen, doen dat om demonische geesten gunstig te stemmen. De goede geesten hebben geen offers nodig, maar de boze geesten moet je te vriend houden met bloed.

In de Odyssee komt een scene voor waarin de geesten van overledenen bloed drinken. Als Odysseus afdaalt in de Hades ontmoet hij de geest van zijn moeder, Anticlea. Zij staat met vele andere geesten sprakeloos en zonder haar zoon te herkennen te snakken naar het bloed van de offerdieren die Odysseus geslacht heeft om contact met de doden te kunnen maken. De geesten ruiken dit bloed. Pas als zij ervan heeft gedronken herkent zij haar zoon en kan zij met hem praten. 'Only by tasting blood do the dead temporarily recover full possession of memory and consciousness.' Bloedoffers worden dus gebracht aan geesten die zich niet los kunnen maken van hun voorbije leven. Wij noemen dit spoken of als ze bloed willen vampiers.

Er is een verslag over het werk van een groep helderzienden uit Engeland, die tijdens de eerste wereldoorlog in hun geest naar de slagvelden reisde, om gesneuvelde soldaten te helpen bij hun reis naar het hiernamaals. Boven de loopgraven, waar duizenden jongemannen lagen te creperen, hing een pulserende donkere wolk die gretig de vitale energie van de slachtoffers opzoog. Er is zeker een verband tussen het verbieden van individuele contacten met het 'goddelijke', met de geesten en het hiernamaals, en de blinde onwetendheid waarin de mensheid ronddoelt. De zogeheten war on drugs woedt al duizenden jaren. De verbijsterende haat waarmee de inquisitie andersdenkenden, kettters en heksen eeuwenlang heeft vervolgd en vernietigd, laat zien hoe ver deze demonen bereid zijn te gaan om de waarheid te onderdrukken. Dood en verderf is voedsel voor vampiers. Overigens wordt er niet alleen in de naam van een god vermoord. Ook de Sovjet communisten dreven Siberische sjamanen bijeen in hun huis, waarna ze hen levend verbrandden, radbraakten of vierendeelden. Elke ideologie neigt ernaar het alleenrecht op de waarheid en op het wereldbeeld te hebben. Alleen een cultuur waarin wederzijds respect en tolerantie centraal staan, leidt tot een

vreedzame samenleving. De kern van alles is liefde en compassie.

Laten wij nu dieper ingaan op de positieve ontwikkelingen. De opmerkelijke waarnemer ziet dat er op grote schaal veranderingen plaatsvinden die de basis vormen voor een nieuw tijdperk: herstel van het evenwicht tussen mannen en vrouwen, direct contact met de geestenwereld en liefde voor de natuur. Ook wordt op grote schaal de wijsheid van natuurvölker herontdekt. Toch doen de media vrijwel alleen verslag van ellende en oorlog en is er nauwelijks aandacht voor het nieuwe bewustzijn dat zich manifesteert. Het wordt steeds duidelijker dat de evolutionaire wegen zich gesplitst hebben. Enerzijds de nog steeds toenemende vergiftiging van de natuur, de enorme toename van kanker, obesitas, suikerziekte, Parkinson en andere degeneratieve ziektes; anderzijds een steeds grotere groep bewuste mensen die de andere weg zijn ingeslagen. Deze groep, een klein percentage van de 8 miljard mensen op Aarde, is de kern van een nieuw bewustzijn. Zij banen een pad naar de toekomst, levensvatbaar en met liefde voor onze prachtige planeet. Terwijl zich aan de ene kant een waanzinnige race naar de ondergang afspeelt, zijn her en der mensen die zich hebben losgemaakt uit de hoofdstroom. Alternatief wordt dat genoemd, als het mensen betreft die een andere leefwijze willen en in de praktijk brengen. Natuurlijk zijn er ook andere, minder positieve afsplitsingen mogelijk, zoals sektes, terroristische en racistische groepen en dergelijke. Maar zij zijn de voorlopers van de ondergang.

Koot en Bie stelden vast: 'Als je met god praat heet het bidden, praat god met jou, dan ben je schizofreen.' Dit geeft haarscherp weer wat nog steeds het lot is van visionaire mensen. De crucifix die eeuwenlang in ieder huis moest hangen was in feite een symbool van onderwerping. Want: 'in ieder huis hing een lijk aan een kruis, zodat de mensen altijd wisten wat het droevige lot is van idealisten.' Dat is de subliminale betekenis van een symbool als de gekruisigde god, om niet te

spreken over het schuldcomplex dat ons wordt aangepraat. Het is een labyrint van voorschriften, regels en wetten, bangmakerij en leugens, waar wij doorheen moeten zien te komen. Het zijn allemaal door de machthebbers bedachte systemen om de slaven in het gareel te houden.

Er is een theorie die stelt dat de machthebbers willen dat mensen steeds opnieuw moeten incarneren, zodat de slavernij eindeloos kan worden voortgezet. Om dat te bewerkstelligen is er een tactiek: zaai angst en haat, en zorg dat de mensen niet verlicht kunnen worden. De oorlog tegen drugs, maar ook tegen de wijsheid van andere culturen is daar een voorbeeld van. Maar de matrix ontstaat vooral door een eindeloos web van pseudo-werkelijkheden te projecteren. Werk en plichten staan centraal, zodat men nauwelijks tijd heeft om zich in andere zaken dan de zogenaamde werkelijkheid te verdiepen. Wie heeft er in onze cultuur nog tijd en ruimte om het hiernamaals te verkennen en zo te ontdekken dat de zogenaamde dood kan zijn wat de boeddhisten “de grote bevrijding” noemen. ‘Iedereen sterft maar niemand is dood,’ zeggen de zenboeddhisten. En ook: ‘als je geboren wordt lacht iedereen, maar jij huilt. Als je sterft huilt iedereen, maar jij lacht.’ De dood is in veel culturen een kennismaking met de grote geest, een hoger bewustzijn, inspiratie en geestverwantschap, in plaats van, zoals hier op Aarde: bloedverwantschap.

Het hiernamaals is de wereld van de verbeelding waar de vrije geest zich als een vis in het water voelt. Niet wat je via je zintuigen waarneemt, maar wat je je voorstelt in de geest is de werkelijkheid. Iedereen kent dit fenomeen uit dromen, maar die zijn meestal afkomstig uit onze driedimensionale realiteit. Het zijn flarden van alledag, vermengd met angsten en emoties. Veel boeiender zijn de mogelijkheden van bewust dromen, dat wil zeggen openstaan voor je verbeelding en te leren die bewust te sturen. Dat is iets anders dan willekeurige gedachten die door je hoofd dwarrelen. Wanneer men zich bewust wordt van deze eindeloze gedachtenstroom, wordt de boeddhistische wijs-

heid ‘je bent niet je gedachten’ begrijpelijk.

De psychedelische ervaring leert ons dat de verbeelding sterker kan zijn dan de werkelijkheid. De verbeelding kan zelfs de realiteit veranderen. Tenslotte ontstaat alles wat mensen maken eerst in de verbeelding. Of het nu een politieke partij, een fontein, een geloof, of een vliegtuig is, het is allemaal verwerkelijkt verbeelding. De vraag is alleen: welke verbeelding wordt werkelijkheid? Onze alledaagse wereld, zoals die ons in de media wordt voorgeschoteld, lijkt eerder op een gestolde nachtmerrie van paranoïde overheersers, dan op een prachtig visioen van een paradijselijke wereld.

Joseph Goebbels zei: propaganda bereikt zijn doel als de mensen geloven dat het de enige ware werkelijkheid is. Wie de verbeelding van de mensen beheerst, beheerst hun werkelijkheid. Schotel mensen voortdurend hetzelfde verhaal voor, toon er ellendige beelden bij en zie daar: het lijkt wel de enige echte werkelijkheid. Wie daaraan durft te twifelen wordt opgesloten of geëlimineerd, met name in totalitaire systemen.

Onze geest kent niet alleen bewustzijn en onderbewustzijn, maar ook een bovenbewustzijn. Het is juist in dit bovenbewustzijn waar zich ons ‘hogere zelf’, onze ‘goddelijke kern’ bevindt. Je kan dit bovenbewustzijn op vele manieren activeren, dat wil zeggen: je ervan bewust worden.

Andere culturen kennen vele technieken om ‘high’ te worden. Door meditatie, yoga, dansen, lezen, zingen, rituelen, maar ook door magische planten. Wie op een van deze manieren een mystieke ervaring beleeft, maakt op eigen wijze contact met het ‘goddelijke’. Dat is wat machthebbers en hun priesters juist niet willen. Daarom zijn niet alleen de aanhangers van andere religies dan het katholicisme, maar ook hun rituelen en planten door de eeuwen heen vervolgd en uitgeroeid.

Een beproefde methode om mensen te onderdrukken is om hen zondaars te noemen. In sommige culturen gaat het zelfs zo ver dat het als extra zondig wordt beschouwd om als vrouw geboren te worden. Dit kan tot excessen leiden zoals het wegsnijden van de clitoris bij jonge meisjes (door

hun eigen moeder of oma notabene), het afbinden van kindervoetjes zoals in China eeuwenlang gebruikelijk was, het recht je vrouw te slaan (in de islamitische wereld). Je bent als vrouw immers hoofdschuldige van onze zondeval. En bovendien ben je niet meer dan een rib uit Adams lijf. “Stof zijt gij, en tot stof zult gij wederkeren”, is alles wat onze materialistische wetenschap ons kan vertellen.

Dit verhaal is net zo arbitrair als de ideologie van het materialisme: het Darwinisme. Het Darwinisme geeft de verklaring van wie we zijn en waar we vandaan komen vanuit een materialistische visie. Het materialisme erkent geen geest, alleen materie. Darwinisme beschrijft de ontwikkeling van ons lichaam. Benjamin Disraeli reageerde op de evolutietheorie: “Ik begrijp, meneer Darwin, dat uw voorouders apen waren. Het staat iedereen vrij eigen voorouders te kiezen. Ik stam af van engelen...” Ongetwijfeld is ons lichaam een verbijsterend ingenieus geheel. Maar zo min als we onze gedachten zijn, zo min zijn we ons lichaam. Ik beschouw mijn lichaam als een “biosuit”, een ruimtepak dat mijn geest in staat stelt in de materiele wereld te leven.

‘My body has been a very close friend, but I know I won’t need it in the end’ (Cat Stevens). Wat niet wegneemt dat we wel degelijk verantwoordelijk zijn voor het onderhoud van ons lichaam en wat we met onze gedachten doen. Ik heb zelf geleerd om net zo met mijn gedachten om te gaan als met stemmen uit de buitenwereld. Als ze me niet bevallen, luister ik er niet naar. Natuurlijk onderhoud ik dit lichaam minstens even goed als mijn auto, omdat mijn leven daarvan kan afhangen.

Ons bovenbewustzijn staat in direct contact met de vijfde dimensie. Zo heeft ieder mens in potentie toegang tot universele kennis en liefde. In oosterse religies spreekt men van verlicht, maar wat betekent dit eigenlijk? Volgens mij betekent het dat je je bewust wordt van je hogere zelf en je daarmee identificeert. In eenvoudige taal betekent dit niets anders dan dat je zoveel mogelijk probeert te handelen vanuit de goedheid van je

hart. Wanneer je je daden laat bepalen door je hogere zelf, ben je verlicht. Ook op dat niveau is er bedrog: de meeste door de kerk heilig verklaarden waren degenen die het meeste naar het pijpen van het Vaticaan dansten.

Voor zover ik begrepen heb bestaan er in het hiernamaals tal van verbeeldingswerelden. Je hebt een christenhemel en -hel, een moslimhiernamaals in vele varianten, er is zelfs een hemel voor verstokte niet-gelovigen. Zij delen een verbeeldingswereld waar zij met stijf dichtgeknepen ogen verbeterden mompelen: ‘er is niets, er is niets, er is niets...’

Het leven in een materiële wereld is, zoals Plato al beschreef, een schaduw van de hogere werkelijkheid. Als de verbeelding wordt gevoed door liefde, dan is de schoonheid onbeschrijfelijk. Dan krijgen onze diepste en nobelste verlangens kans om hun vorm te vinden. Liefde en bewustzijn vormen een goddelijke mix: Eros en Psyche. Het mannelijke en het vrouwelijke worden in elk mens in gelijke mate belichaamd: de linker en de rechterhersenhelft. De zwaarste vervloeking uit Genesis is de vijandschap tussen man en vrouw. Niet alleen wordt de onderdrukking van de vrouwen daarmee tot wet, maar ook de onderdrukking van de rechterhersenhelft in elk mens. In dit deel van de hersenen bevinden zich namelijk onze zogenaamde vrouwelijke eigenschappen.

De verbeelding aan de macht was een van de bekendste doelstellingen van de jaren 60. Liefdevolle verbeelding omgezet in daadwerkelijk leven, is de kern van een nieuw bewustzijn. Of eigenlijk is het niet nieuw, maar oeroud. Het stond aan het begin van het kosmische avontuur dat wij kennen als het leven op aarde. De aarde is namelijk het paradijs van ons zonnestelsel. Het Universum houdt haar adem in of wij op tijd zullen ontdekken op wat voor prachtige planeet wij geboren zijn. Wij mensen, ooit kroon van de schepping, nu de grootste bedreiging.....

Er is geen afscheid, omdat we niet doodgaan, we transformeren. Dus altijd tot ziens. Tot ziens in de volgende dimensie.

***

REFLECTIE op Hans Plomps artikel: 'Van Hiernumaals naar Hiernamaals'

Ewout Storm van Leeuwen

*Wie de toekomst wil kennen,
moet het hiernamaals verkennen.*

Ik citeer hier de subtitel van Hans' artikel. Wat je daar ook over kunt zeggen, het heeft me wel aan het denken gezet. Zozeer zelfs dat het me tot schrijven heeft aangezet. Die zet is gegeven door iets in het artikel dat niet strookt, volgens mij: ik heb moeite met de richting in (lineaire) tijd* die ik impliciet lees. Zowel bij de titel als bij de subtitel. Daar gaat deze reflectie over.

Betekenis

Oorzaak gaat in de lineaire tijd vooraf aan het gevolg, zoals het verleden vooraf gaat aan de toekomst. Het heden is daarin een virtueel punt, waar het een in het ander overgaat. Gelukkig is het heden zoals wij dat beleven, dankzij ons vermogen tot reflectie, een rekbaar begrip. Dankzij ons overzicht wordt het een tijdzone waarin handelend opgetreden kan worden. Dat kunnen milliseconden zijn (bijvoorbeeld een knop omzetten), dat kan een dag zijn ('Heden, de... dag des Heren...'). Een tijdvenster in het waakbewustzijn, begrensd door de slaap.

In deze reflectie wil ik uitleggen hoe dit gezien kan worden.

* Lineaire tijd is te zien als de onafgebroken, onomkeerbare reeks van gevolgen op oorzaken. Zo gewoon als het geluid van de klap die volgt op het raken van de spijker door de hamer. Lineaire tijd is door de mens in cyclische, zich herhalende stukken van gelijke lengte geknipt: de zon die –schijnbaar – rond de Aarde draait, de maan die dat werkelijk doet, de seizoenen, de schijngestalten

van de maan. De klok is helemaal een menselijke contraptie, aanvankelijk nog als van God gegeven de tijd luidend vanuit torens van kerken, later als polsband eenieder in het gareel dwingend.

Naast en door de lineaire tijd speelt de magische tijd, die door elk mens beleefd kan worden bij ervaringen die je in vervoering brengen. Zoals het beleven van schoonheid in beeld, muziek, de natuur, het geschreven woord, een mooi mens... en bij seks. Om van middelen maar niet te spreken (daar heb ik geen ervaring mee).

Magische tijd kan alle kanten op en valt buiten de ons bekende vier dimensies. Doorweeft de lineaire tijd eigenlijk, zoals een mycelium. Of: wie wel eens de sporen heeft gezien op foto's van deeltjesbotsingen kan een idee krijgen van de vreemde schoonheid van het subatomaire. Op dat subatomaire niveau springen deeltjes soms terug in de tijd, gaat het een over in het andere en weten gespleten deeltjes van elkaar. Daar raakt de magie aan de fysica. De strenge scheiding tussen verleden en toekomst (oorzaak en gevolg) kan in de magische tijd oplossen, gaan stotteren, omdraaien, een spiraal worden...

Het Hiernamaals... wat moet ik daar onder verstaan?

In dit verband is het nuttig om te beginnen met een verwijzing naar het boek *Journey of Souls* (1994) van Dr. Michael Newton. In zijn workshops leidt hij hypnotherapeuten op in een verfijning van de regressiemethode waarmee mensen -in trance- stukjes kunnen herbeleven van vorige levens. De verfijning bestaat eruit dat de therapeut de cliënt begeleidt in een reis, aanvankelijk terug in de tijd, naar een vorig leven, en van het

moment van sterven weer vooruit, niet naar het volgende (meestal het huidige), nee, naar het Leven Tussen de Levens. Newton noemt dit LBL, ik zou het 't Hiertussenmaals willen noemen. Vooruit dan, ook met een hoofdletter.

Premisse

Ik gebruik een iets ander woord dan Newton en Plomp, maar dat verklaart natuurlijk nog niets. Laat ik vertellen hoe ik het zelf heb beleefd.

Ik heb het Hiertussenmaals ervaren als de toestand waarin de ziel niet geïncarneerd is. Er is daar welzeker een bewustzijn. Een niet lichamelijk bewustzijn van het Zelf. Mijn Zelf. Anders dan een Ik Ben bewustzijn, maar wel met bepaalde herinneringen, met de mogelijkheid tot zelfreflectie, met de mogelijkheid nieuwe indrukken en inzichten te verwerken.

Het is het soort bewustzijn dat we tussen onze dromen door kunnen betreden. Een geïncarneerde ziel heeft in principe altijd verbinding met die toestand, hoe zwak dan ook. Een geoefend mens kan bij vol bewustzijn in die toestand op bezoek gaan. Zonder enige beperking door de lineaire tijd, die alleen in de materie bestaat, en dat is ook maar hoe je het bekijkt.

In de praktijk bleek voor mij een enkel bezoek voldoende te zijn.

Toekomst? Wat is dat?

Ik ben noch in Hans' artikel, noch in de reis naar het Hiertussenmaals die ik in 2005 heb gemaakt toen Newton in Nederland was, iets gewaar geworden van een toekomst.

Wel van het heden. Vooral waarom mijn heden is zoals het is.

Ik ga ervan uit dat Hans' methoden om het Hiernamaals te verkennen geheel verschillend zijn van de mijne. De vraag die de subtitel bij mij opwekt wordt door zijn artikel echter niet beantwoord: wat leert hij in het Hiernamaals kennen? Toekomst van hemzelf, van de mensheid? Hij beschrijft de hedendaagse toestand in de wereld.

Daarin kan ik me vinden. En hij stipt een uitweg uit die toestand aan. Daarin treffen wij niet alleen elkaar, het thema houdt de gemoederen van vele, vele mensen bezig.

Maar wat bedoelt hij toch met zijn spreuk? Vragen, vragen...

Wat is toekomst? Kan je die kennen?

Ik ben zelf geneigd de toekomst te zien als de toekomst van beslissingen die genomen worden (heden) en ooit zijn genomen (verleden). Oorzaak en gevolg. Karma.

Karma is mij door Deepak Chopra uitgelegd als een cirkel met drie segmenten, of beter: een 360° slag van een spiraal. De omloop begint met herinnering (retrospectie naar het verleden). De herinnering roept een verlangen op naar iets, hetzelfde of iets anders (in de toekomst). Dat verlangen is de motorische kracht voor een handeling (die in het heden plaatsvindt). Die combi van verlangen en daaruit voortvloeiende handeling is te zien als oorzaak voor een bepaalde toestand die zich vanaf het leggen van de oorzaak gaat ontwikkelen.

Dat is derhalve geen toekomst, dat is het uitrollen van een plan. Bij een goed plan zijn de gevolgen tot in detail berekend, voorzien, ontworpen, bijgestuurd, volgens een blauwdruk. Zoals het bouwen van een huis.

Bij een impulsieve handeling kunnen de gevolgen daarentegen heel verrassend zijn.

Deze karmische cyclus zie ik als het geheim van de goddelijke kunst van het creëren, de gave Gods die de mens is gegeven om te kunnen scheppen, waartoe hij behept is met een Vrije Wil. Om met Neale D. Walsh te spreken, uit zijn derde gesprek met God (citaat aangepast): God (Brahma) liet de mens ontwerpen met een vrije wil om Zichzelf te kunnen zien.

Toekomst? Oh, bedoel je PERSPECTIEF?

Wie zijn verleden wil kennen, zou eens het Hiertussenmaals kunnen gaan verkennen, parafraseer

ik Hans Plomp. Dat kan behoorlijk pijnlijk uitpakken, een waarschuwing is hier wel op zijn plaats.

Kennis, zeker kennis over jezelf, is louterend. Werkelijk, veel erger dan de pijn die kennis kan oproepen is de blindheid van onwetendheid. Niet-weten is te beschouwen als een vloek. Hoe kan je je bloedeigen karmische repeteergeweer ooit leren beheersen als je niet weet van waaruit je verlangens ontspringen?

Het is de mens gegeven om zichzelf te kunnen leren kennen. Retrospectie, al of niet ondersteund door trancereizen terug in de tijd, kan blootleggen waarom je doet als je doet, bent zoals je bent. Ook dat is een karmisch proces: een vage herinnering, soms nauwelijks bewust, kan een diep verlangen opwekken om te weten. Toen ik genoeg moed had verzameld, ben ik op weg gegaan om die kennis uit te puzzelen. Het was overigens de moed der wanhoop. Mijn leven was in die tijd verzand in doelloosheid. Ik voelde me als het schuim op het strand na een storm. Massaloos, afgescheiden, groezelig, verwaaiend in de wind. Onnut. Ik was banger voor mijn lege toekomst dan voor de verschrikkingen die ik verwachtte te vinden in mijn verleden. Het was niet zozeer dat ik de toekomst wilde kennen: ik wilde weten waarom ik niets meer in het verschiet voor me zag om voor te leven. Ik wilde perspectief op een toekomst, gaf niet welke.

Terug naar de twee dichtregels van Hans.

Na mijn bedenkingen verwoord te hebben is de vraag die mijn eigen reflectie bij me oproept: gééft Hans daarin wel een richting aan? Reflectie betekent terugkaatsing en wie kaatst moet de bal verwachten. Ik sta nu met mijn eigen bal in de handen, ik kon hem nog net opvangen.

Een reis naar het Hiernamaals of Hiertussenaals gebeurt natuurlijk ALTIJD in de magische tijd. En daarin is geen alles bepalende richting te bekennen.

Hans heeft in zijn twee regels de essentie gegeven hoe een mens zicht (perspectief) kan krijgen in karma. Niet alleen achteruit of vooruit, nee,

alle kanten op!

In zijn artikel legt hij uit dat 'l'histoire se ne repète pas' als je weet van waaruit je verlangens ontstaan, zodat je richting kunt geven aan je verlangen en je handelen, zodat je met andere, doordachte oorzaken een bedoelde, doordachte toekomst kunt uitrollen.

Daarin kan ik me geheel vinden.

***

HET KUNSTMATIGE LEVEN

Hendrik Voogd

I

Een stel is een eenheid van twee, drie of meer mensen. Ze ontmoeten elkaar regelmatig of wonen in hetzelfde huis. Daar eet en drinkt men gezamenlijk, voert gesprekken of ligt bij elkaar in bed. Maar er is meer. Een man met zijn hond, twee vriendinnen, drie jongens op vakantie zijn ook voorbeelden van een stel. En je hebt het ook over een stel jonge poesjes en een bankstel. Als het maar bij elkaar hoort...

Dat is echter niet voor iedereen weggelegd. Veel mensen lopen alleen over straat, gaan alléén hun huis binnen of, bij mooi zomerweer, zie je ze een plaatsje zoeken op een terras. Die eenlingen zonderen zich daar af door een tas of een jas neer te leggen op de stoel naast zich (dat doen ze in de trein en bus ook). En als het daarvoor echt te druk is kijken ze in een boek of krant, nemen hun telefoonje ter hand en zetten hun zonnebril op.

Dieneke, een lange vrouwelijke eenling van vijftendertig jaar, staat voor een overvol terras. Werkelijk alles bezet! constateert zij.

‘Over een half uurtje is er zeker een plaats vrij, mevrouw’, informeert haar de ronddrivende bediener. Zij draait zich om en loopt even later een warenhuis binnen. Daar gaat de tijd snel. Gewillig laat Dieneke zich naar de roltrap dringen, met de stroom mee. Er zijn ook mensen die tegen alles in willen gaan of er dwars doorheen steken, maar dat is onzinnig! Je komt vanzelf langs alle afdelingen, wordt langzaam langs de toonbanken geperst, zodat je wat kunt uitzoeken. ‘Ach,’ mompelt ze voor zich heen. ‘Tegenwoordig is het overal druk: in de bus, tram, trein, de bioscoop, de winkelstraten,

noem maar op!’

Maar het is mooi weer, de zon schijnt door de grote ramen en dan komt een mens al gauw op andere gedachten, zo ook Dieneke. Het alleen-wonen bevalt haar plotseling niet meer. Ik ben tenslotte al vijfendertig! zo motiveert zij deze ommekeer. Neem ik een hond (heeft veel verzorging nodig), een nieuw televisietoestel of een ander apparaat (verzorgt mij) of een vriend? Ondertussen is zij op de babyafdeling gekomen, ziet rijen schattige kraaiertjes. De verkoper heeft haar al opgemerkt. ‘Bij aankoop van twee meisjes een jongetje cadeau, mevrouw!’ roept-ie haar toe. Vroeger zou het aanbod andersom geweest zijn. De tijden veranderen!

‘Beste kwaliteit dit jaar.’ (De verkoper weer). ‘Allemaal spekrugetjes!’

Het lijkt haar wel, maar drie is toch wel erg veel; ze verlaat het warenhuis met een schattig meisje van anderhalve maand, helemaal in het roze en verpakt in een langwerpige doos.

Op het terras heeft de baby veel bekijks. Zij lacht de wereld toe door het doosraampje. De voedingsslangetjes zijn keurig weggewerkt en het chemisch toiletje is zo vernuftig geconstrueerd dat het geheel aangenaam ruikt. De la achterin moet wel geregeld van een nieuw filter worden voorzien, weet de gelukkige moeder. Dieneke kijkt er vertederd naar. Waarom heb ik dit eigenlijk niet eerder gedaan? Wacht maar tot ze uit de doos komen! hoor je altijd, als waarschuwing. Och! Het komt er op aan wat voor plannen je met zo’n kind hebt, mijmert zij er flink op los.

Thuisgekomen kijkt Dieneke uit naar een geschikt

plekje voor de doos. Niet in de volle zon, is haar eerste gedachte. Maar laat ik eerst de gebruiksaanwijzing lezen. Die moet er zijn! En ja hoor, ze ziet het al, aan de zijkant van de doos, keurig verpakt in een plastic mapje.

Hartelijk gefeliciteerd met uw aankoop... Enzo voort, denkt zij, slaat een bladzij om. De plaats van de doos in huis is erg belangrijk, leest zij daar. Denkt u maar aan uw planten. Over het algemeen is een koude of vochtige plek niet aan te bevelen, de huiskamer is volgens ons de geschiktste ruimte, behalve als u zelf meer tijd doorbrengt in bijvoorbeeld de keuken of werkkamer. Draag uw kind in ieder geval niet van de ene naar de andere plek...

Het wordt het lage tafeltje naast de bank in de huiskamer. Gezellig met de televisie en de muziekinstallatie dichtbij. En als er visite komt zitten die daar ook.

Dieneke neemt de handleiding weer op. Containertjes voor voedsel om de drie dagen nakijken en zo nodig bijvullen. In de eerste maanden is dit voornamelijk melk, daarna volgen pap, groenten en fijngehakt vlees. Op bladzijde 12 vindt u de precieze hoeveelheden en soorten, die naar verloop van tijd aangeschaft moeten worden. Na een half jaar – zie ontstaansdatum – haalt u de baby uit de doos en sluit haar aan op het geleide-tuigje (in de blauwe verpakking).

Dieneke schrikt even. Dan begint het gedonder! denkt zij. En het wordt nog erger als zij vrij rondlopen in de kinderstraten. Het is veilig, maar daar is ook alles mee gezegd. Maar ja. Altijd nog beter dan een vriend, pruttelt de prille moeder verder. Om maar te zwijgen van het leven in een gezin... Zij denkt daarbij aan haar eigen jeugd, met een broer en twee zusters. Het was de bedoeling dat iedereen met iedereen kon opschieten, in ieder geval rekening hield met de anderen. Pfff! Ik kon mijn oudste zus niet uitstaan, moeder zeurde en vader trok zich terug. Van mijn vriendinnen hoorde ik iets dergelijks. Nee, ik weet heel goed waarom ik koos voor het alleen-wonen. En toch

heb ik een kind gekocht!

Dieneke komt met een schok tot zichzelf. Zij neemt de gebruiksaanwijzing weer in haar handen. Tja, mompelt zij. Hier staat het. RUILEN NIET TOEGESTAAN!!

II

Hoe nu verder? Dieneke piekert zich suf en surft het halve internet af. Niks, helemaal niks behalve dan een aankondiging van een dichtersbijeenkomst. Tja, wat moet ik daar mee? denkt zij. Hoewel...Het is prettig als iemand kan vertellen waarvoor je leeft, wat de bedoeling is. Vroeger waren dat de dominee of de pastoor, maar dat is verleden tijd. Nu heb je schrijvers, toneelmakers, filmers: dat soort mensen. En ook dichters, die moeten heel gevoelig zijn!

En daar loopt Dieneke dan op een zondagmiddag, alleen, zonder kind, dat volgens de handleiding veilig achtergelaten kan worden in de doos. Zij komt aan bij een café. In een hoek is een podium geplaatst, waarop een tafeltje, stoel en microfoon. Opzij hiervan speelt een man op een elektrisch orgel. Het doet denken aan de zondagen uit haar jeugd. Bijna alle stoelen zijn bezet en aan de bar staat men zelfs te dringen. Vijf dichters zullen de boodschap brengen, leest Dieneke in een foldertje dat op elke tafel is neergelegd. En daar komt de eerste...

We gaan weer naar het voorjaar toe,
we gaan weer naar de knoppen.

Zachte berm.

Hij las het bord onder het parkeren.

Even proberen.

Dieneke is ineens helemaal wakker. Zij kijkt om zich heen. Iedereen zit aandachtig te luisteren, applausseert en... Daar heb je de tweede al!

De deur ging geuwend open.

Zij waste mij maar raakte me niet aan.

De klok luidt nu voor haar,
de kakelverse bruid.

Ik zoek de foto van mijn vader al jaren...

Een ventilator is duidelijk te horen tijdens deze

voordracht maar dat is het niet wat Dieneke stoort. Net zoals vroeger in de kerk weet zij niet waarover het gaat, wat er bedoeld wordt.

De orgelklanken, die hier ook te horen zijn, bepaalden toen een groot deel van het gebeuren. Ze kwam in een andere stemming.

Het is pauze; de mensen schuiven langs haar heen met kopjes koffie, frisdrank of een pilsje. Het podium staat vol. Men verdringt zich daar rond de laatst-opgetreden dichteres, een smalle vrouw uit vroeger tijden. Zij lijkt daar zo uit weggelopen met haar degelijke deux-pièces, halflange haar en emotieloze stem. Ik heb te veel kritiek, mijmert de nieuwe moeder. Een slecht voorbeeld voor mijn kindje. Overigens weet ik niet eens hoe zij heet...Dieneke bladert in het instructieboekje dat zij voor alle zekerheid bij zich had gestoken. Bladzijde 64, aangifte bij de Burgerlijke Stand van uw gemeente. Ja, hier staat het! Uw kind krijgt uw familienaam, voornamen mag u zelf bepalen. Doe uw aangifte binnen een week na de koop.

De volgende dichteres staat op het podium.

Miniatuurgeloofje...

Misschien zou ik dan toch geloven?

Zijn mijn gedachten een wirwar van stroomdraden, een puzzel?

Het begin was een woord,
zomaar een vluchtige gedachte.

Het leven is verwarrend,
de dood is verwarrend.

Terugkruipen in het kinderwagengevoel?

Dieneke knikt. Dat kindje brengt mij geluk. Terugkruipen in het kinderwagengevoel. Natuurlijk! Zo was het eertijds. Toen werd een baby rondgedragen, dagelijks gewassen en van een schone luier voorzien. En borstvoeding. Brrr. Ik moet er niet aan denken!

III

Diep in gedachten verlaat Dieneke de bijeenkomst. Zij is toch niet gerustgesteld, integendeel.

God vergeet niet! had de laatste dichteres iedereen meegegeven. Thuisgekomen loopt zij direct naar de doos. Haar kindje ligt er rustig bij, slaapt. Dat doen ze in het begin veel, leest zij. Praktisch de gehele doostijd. Het tweede halfjaar is ook nog tamelijk rustig...

Ja, wat heb ik aan die mededelingen? Dieneke voelt zich kribbig worden, gooit de handleiding in een hoek van de kamer. Zij kijkt die avond televisie. Op haar werk is ze de volgende dag afwezig. Tijdens de middagpauze ontmoet zij op straat een vroegere collega.

‘Hoe gaat het met je kindje?’ vraagt de man, die nu bij een ziekenfonds werkt. ‘Ik zag je een paar dagen geleden met een doos op een terras.’

‘Goed...Over een maand leert het lopen!’

Nee, over drie maanden, corrigeert Dieneke zichzelf. ‘Het zal eerder kruipen zijn,’ voegt zij er aan toe en zwijgt dan...

‘Ik weet wel wat van kinderen,’ zegt de vroegere collega. ‘Ik schrijf er zelfs een boek over in mijn vrije tijd. DE VERGETEN JEUGD. Het gaat over de jongens en meisjes die op straat rondhangen en ’s nachts uitgaan. Dan heb je nog de spuiters, snuivers en gamers. Ik heb het eigenlijk over vier milieus,’ verklaart de schrijver-ziekenfondsambtenaar. ‘Mijn stelling is...’ Hij kijkt de lange Dieneke nu recht in de ogen door even op te wippen. ‘Mijn stelling is: dat wij als ouderen de jeugd in de steek hebben gelaten. Wij hebben geen tegenstand geboden als vader, oom, tante, buurvrouw of in welke positie dan ook. Jonge mensen willen van alles uitproberen: dat is normaal. Maar als niemand daarvan wat zegt...’

‘Dan kan je zeker verwachten dat zij hun gang gaan,’ vult Dieneke aan. De man knikt.

‘Ik moet er vandoor, leuk je ontmoet te hebben!’ zegt hij nog en draait zich om.

IV

Het is vele jaren later. Dieneke’s kind zit op school. De doos is allang vergeten, evenals het geleidetuigje. Toch waren dit belangrijke hulpmid-

delen, denkt Dieneke. Ze stippelden de weg uit voor mijn opgroeiende meisje. Vroeger geloofden ouders nog aan een eigen weg van hun kinderen. Die konden dan hun persoonlijkheid ontwikkelen. Later bleek hoe gevaarlijk dat was, want elke persoonlijkheid kent zowel positieve als negatieve kanten! Nee, de juiste ontwikkeling komt tot stand door geleiding, en wel vanaf het ontstaan... Neem het gedrag van mijn kind toen zij leerde zichzelf aan te sluiten op het lesapparaat, gaat Dieneke, in zichzelf mompelend verder. Natuurlijke kinderen houden de neiging om naar buiten te kijken of naar klasgenootjes: zij vangen dus niet alles op uit het apparaat, blijven in hun ontwikkeling steken. Terwijl mijn dooskind juist iets extra's doet. Gisteren nog oefende zij in haar kamer de vraag- en antwoordcommunicatie, stelde soms zelf de vragen. Omdat ik hogerop wil mam, verklaarde zij dit. Vriendinnen of vriendjes heeft zij niet. Is ook nergens voor nodig. Ik ben haar vriendin en moeder. Verzorgster is een juister woord.

Dieneke leunt achterover. Zij is tevreden; mijn leven heeft een doel sinds ik geen eenling meer ben. Dooslingen zijn sterke mensen, logisch onderlegd en vaardig, mijmert zij verder. Terug van een excursie met de klas naar het apparatenmuseum, bleek dat nog eens uit haar woorden: 'Of het nu gaat om een computer, een keukenmachine of de besturing van een hijskraan, maakt niet uit, mam. IK PAS MIJ AAN ELK APPARAAT AAN.'

***

ALLEEN OP REIS

Hendrik Voogd

I

's Morgens vroeg, op de eerste verdieping van een groot huis. In een kamer met balkon. De deuren staan open, de zon schijnt naar binnen: een baan van licht, die langzaam opschuift langs de onderkant van een grote kast en een stoel bedekt met kleren. Op een breed bed ligt een vrouw te slapen. Het is warm ondanks het vroege uur. De tuinen, die vanaf het balkon te zien zijn, liggen er stil bij. Beneden loopt iemand heen en weer in de keuken. Kastjes worden geopend en weer gesloten, een fluitketel piept schrill en aanhoudend.

De vrouw is ineens klaarwakker. Wie maakt er zo veel lawaai op een zondagochtend? vraagt zij zich af. Dat moet haast wel Ingrid zijn, die hoorde ik gisteravond laat thuiskomen. Waarschijnlijk heeft zij toen slecht geslapen en dat moet ik nu ontgelden!

Er klinken luide voetstappen op de trap, de deur wordt opengestoten. Het is echter niet dochter Ingrid die binnentreedt maar een magere man, haar echtgenoot. Hij draagt een afgeladen dienblad voor zich uit, beduidt zijn vrouw – door het opheffen van zijn hoofd – rechtop te gaan zitten en plaatst vervolgens het blad voor haar neer. Annemarie is haar naam, een blozende vrouw van nog geen vijftig jaar.

'Kees, dat is een verrassing!' zegt zij, maar hij schijnt het niet te horen, is druk bezig met thee in te schenken uit een dikke pot. Even later knabbelen ze in stilte aan beschuiten, beleggen broodjes met kaas, ham en andere vleeswaren. De man eet nauwelijks mee; hij heeft zich op de stoel gezet, bovenop de kleren van zijn vrouw...

'Zeg Kees,' onderbreekt zij het stille gebeuren. 'Heb jij in de keuken mijn sigaretten zien liggen? En mijn aansteker?' voegt zij er hoopvol aan toe. De aangesprokene opent zijn mond, beweegt de kaakspieren en zijn tong, maar daar blijft het bij: er komt geen geluidje uit hem.

Kees is weer beneden, in de keuken, schuift het blad met de resten van het ontbijt op het aanrecht. Vaag staat hem iets bij, niet van wat er net gebeurd is maar van de vorige avond. Hij schudt het hoofd. Van de keuken begeeft hij zich naar de huiskamer, een vertrek dat uit twee gedeelten bestaat, met schuifdeuren ertussen.

Door het raam aan de voorkant is de laan te zien. Kees staat daar enkele minuten te kijken; er is geen auto, fietser of wandelaar te bekennen. Hij keert om. Aan de achterkant van het huis is de tuin, een langgerekt stuk grond met een schutting er omheen. Een tegelpad voert langs de bloembedden naar het schuurtje achterin...

Het was een vreemde kou! herinnert hij zich opeens. Een kou die mij overviel op de trap naar de zolder!

Ingrid kan wel zoveel beweren, moppert de vrouw van Kees op dat moment in de badkamer. Ik besef ook wel dat hij er vreselijk bleek uitziet en eigenlijk naar buiten moet, maar meneer heeft weken op bed gelegen zonder dat hem ook maar iets mankeerde! Integendeel. Hij deed gewoon waar hij zin in had... Annemarie loopt haar kamer in, naar het balkon omdat er geluiden vanuit de tuin naar binnen dringen. Wie is daar nu weer bezig? moppert zij verder. Zij kijkt de lange tuin af, tegen het licht van de zon in, ziet iemand staan voor het

schuurtje. Een geweldige boom overschaduwet het houten bouwsel. Het is alweer mijn echtgenoot! constateert zij verbaasd.

II

Kees krijgt de schuurdeur slechts enkele centimeters open, ook al duwt hij met zijn hele lichaam er tegenaan. Getergd door deze tegenstand wringt hij een arm door de ontstane kier en steekt vervolgens een been naar binnen. Zijn lijf schuurt langs het hout van deur en deurpost en opeens... staat hij binnen. Achter de deur staan de fietsen en iets verderop het tuinameublement. Het is er donker. Hoewel het schuurtje niet langer is dan vier meter, is de achterwand niet te onderscheiden. Hij staat even stil. De gebeurtenissen van de vorige avond komen weer bij hem boven...

Laat opgestaan van zijn bed op zolder. Kamerjas aangedaan en de trap afgelopen. Een verdieping lager was niemand en helemaal beneden hoorde hij Annemarie met Ingrid praten. Zijn dochter sprak hem aan door de openstaande kamerdeur. Hij knikte en liep door naar de keuken voor het gebruikelijke onderzoek van de ijskast. Met een pak vanillevla en een appel weer naar boven. De eerste trap ging al moeizaam, daarna het gangetje over. Halverwege de tweede trap werd het opeens koud... Mijn tanden klapperden, herinnert hij zich opeens. En ik rilde van top tot teen. De appel en het pak vla gleden uit mijn handen. Waarschijnlijk heb ik toen op de trap het bewustzijn verloren. In ieder geval werd ik vanochtend daar wakker, met een licht gevoel in mijn lichaam. Daarna ben ik het ontbijt voor Annemarie gaan maken.

Kees houdt plotseling op met denken in het schuurtje, waar hij al tastend zijn weg vindt. Hoe verder hij gaat des te donkerder het wordt, en de temperatuur is ook niet meer aangenaam te noemen. Voor zijn gevoel heeft hij wel twintig meter afgelegd... Ik ga niet verder! moppert Kees geluidloos en keert inderdaad om. Loopt terug. Het

blijkt een goede beslissing: bij elke stap wordt het warmer en in de verte is er een licht dat hem leidt. Het is de kier tussen de schuurdeur en de tuin. Annemarie staat daar op hem te wachten... Wij gaan vandaag op stap! herinnert hij zich opeens. Dat had Ingrid gisteravond voorgesteld. Met de bus naar Wijk bij Duurstede. Daar heb je leuke terrasjes! zei ze.

III

Buiten is het benauwd warm; de laan ligt er stil en vredig bij. Kees verlaat zijn huis, met aan iedere hand een zware tas, die hij in een mum van tijd had ingepakt. Hij kijkt om zich heen en knikt. In mijn toestand is warmte noodzakelijk, dat heb ik zo-even ontdekt in het schuurtje. Was ik een paar stappen verder gelopen dan had ik mij niet meer kunnen bewegen. En wie zich niet meer kan bewegen is dood. Of niet soms? mompelt hij geluidloos.

Annemarie komt nu ook naar buiten; zij sluit de deur af en gaat vervolgens achter de moeizaam lopende Kees aan, haalt hem al snel in. Meid, zegt zij in zichzelf. Blijf kalm! Kijk hem daar slepen met iets dat hij nergens voor nodig heeft. Meneer zoekt als gewoonlijk de problemen op en natuurlijk moet meneer dan geholpen worden, zelfs Ingrid beweert dat! In haar woede loopt zij bijna tegen het hek aan van het park. Normaal zou een wandeling haar gekalmeerd hebben maar niets lijkt op deze ochtend normaal. Er draven geen kinderen rond op de grote speelweide en er vliegt geen vogel in de lucht!

Het tweetal nadert de rozentuin, daarachter is het parkrestaurant, vanwaar je de vijver kunt overzien. De stoelen op het terras staan schuin tegen elkaar opgesteld. Ook hier is niemand te bekennen. Kees en Annemarie lopen verder over het voetpad; het zand vermengd met schelpen knerpt onder hun schoenen. Zij cirkelen om de grote parkheuvel heen, op weg naar het bos, waar het pad langs een beekje loopt. Dit bos is een over-

blijfsel van de geweldige wouden van weleer, die zich uitstrekten over het hele gebied waar nu de stad is en de omliggende dorpen...

Waarschijnlijk woonden er toen maar enkele mensen, peinst Annemarie. Zij kijkt naar de dikke stammen aan de overzijde, het weelderige gras daar. Heuveltjes van zo'n tien à vijftien meter, veelal in langgerekte vorm, maken het aantrekkelijk. Kees, die naast haar voortsjokt met zijn tassen, merkt zij niet meer op. Bij nadering van een bruggetje verlaat zij het voetpad en bereikt in enkele stappen de andere kant. De grond voelt daar zacht en veerkrachtig aan en hoe verder zij het bos indringt, hoe aangener het wordt... En Kees? Die is niet met haar meegelopen. Staat nog op het voetpad, waar de zon hem onbarmhartig beschijnt... Een zucht ontsnapt haar.

Aan de stadszijde zet het park zich voort in een brede laan met een plantsoen in het midden. Zonweringen beschermen de ramen van de statige huizen tegen de priemende stralen, auto's schuilen in garages. Kees heeft het steeds moeilijker, is zeker twintig meter op Annemarie achter geraakt. Het voortslepen van de tassen zou je een straf kunnen noemen, de straf voor zijn verknoeiide leven. Nou ja, bij nader inzien zijn er een vijftal jaren geweest waarin hij gepoogd heeft er wat van te maken.

Annemarie nadert de straatweg die de naburige stad met het centrum van hun woonplaats verbindt. Er is geen enkel verkeer, ook niet van mensen die hun hond uitlaten. Zij bekijkt de huizen, de stilstaande auto's en de vele fietsen, die zijn vastgemaakt aan een boom of lantaarnpaal. Het is warm. Haar tempo vertraagt en ineens staat zij stil. Kijkt de straat af. Verderop is een cafetaria; de rolluiken zijn omhoog. Misschien verkopen zij sigaretten, mompelt zij en loopt even later door de voorruimte van het etablissement, langs de hoge tafeltjes en de vakjes aan de wand, met kroketten, nasiballen en andere hapjes, die daarin warm gehouden worden. Achterin is de toonbank; zij drukt op de bel voor de bediening,

drentelt heen en weer...

Het blijft stil. Opzij is een klapdeurtje. Annemarie duwt er tegenaan, belandt in een smalle gang. Hallo... Is daar iemand? klinkt het ietwat schuchter uit haar mond. Aan het uiteinde van het gangetje is een trap. Zij gaat drie treden omhoog, roept weer hallo, dit keer wat harder. Niemand reageert. Boven is een brede hal, waar verscheidene deuren op uitkomen. Eén ervan staat voor driekwart open, geeft zicht op een keuken. De kastjes zien er onberispelijk uit, het fornuis is schoon. Annemarie keert terug naar de hal. Drie jassen hangen daar aan een kapstok, een herenhoed op de plank erboven. Zij blijft even stilstaan.

Kees is intussen aangekomen bij de huizen aan de Oude Gracht. Je kunt daar ook direct langs het water lopen, onder de bruggen door, over een gemetselde kade met terrasjes. Uniek in ons land, mompelt Kees geluidloos. Bij de derde brug slaat hij rechtsaf, komt in de hoofdstraat, waar normaal de bussen rijden. Nu is het er doodstil...

Annemarie volgt hem op afstand; zij heeft geen zin om hem in te halen na haar bevindingen in het lege huis. Haar echtgenoot loopt het overdekte winkelcentrum in, tussen de oude binnenstad en het station. Een halve minuut later gaat zij dezelfde weg, bereikt de roltrappen naar boven. Ook hier is geen mens te zien. Haar voetstappen klinken hol in de lege winkelstraten...

Zondagochtend is het altijd stil in de stad maar dit is overdreven, verzucht zij en steekt een 'plein' over. De grote glazen koepel imiteert het daglicht. Palmboompjes en een terras suggereren eveneens dat men buiten is.

Kees is haar nu veertig meter voor. Vlak voor de stationshal slaat hij linksaf en bereikt, via een smalle glazen gang, de roltrap naar beneden. Daar strekt zich een plein uit in het zonlicht, een plein met lange perrons en wachthokjes voor de bussen. Er is geen beweging te bespeuren; het asfalt ziet er bloot uit zo zonder verkeer.

Vanuit een houten kantoortje, niet veel meer dan een barak, kijkt een chauffeur uit over het verlaten busstation, verdiept zich vervolgens weer in zijn krant. Hij gaat vandaag voor één man rijden en moest daarvoor op deze zondag vroeg zijn bed uit. Daar heb je de reiziger! pruttelt hij verontwaardigd als een magere man tevoorschijn komt in het trillende zonlicht. Wat ziet die er slecht uit! Het is maar goed dat hij uit deze wereld gaat verdwijnen...

De chauffeur pakt zijn tas en een bekertje koffie uit de automaat. Een brandende sigaret tussen de lippen maakt deze uitrusting compleet. Voorzichtig steekt hij het plein over, neemt een slok van het hete opwekkende vocht. In de bus blijkt er nog een passagier op hem te wachten. Verdik-keme! moppert hij in zichzelf. Een begeleidster. Die weten meestal van niks...

Zijn gezicht klaart echter op als hij het geldstuk voor de overtocht in haar hand ziet. Zij weet dus wel van de andere wereld! Na het geldstuk te hebben aangepakt brengt de chauffeur de bus met een ruk in beweging, laveert deze door twee bochten met één hand aan het stuur en hanteert met de andere het bekertje koffie, dat door hem – als het leeg is – uit het zijraampje wordt gekieperd. Er is niemand die dit opmerkt want er is niemand op straat en de passagiers zijn met zichzelf bezig; de reiziger houdt zelfs zijn ogen dicht.

Annemarie schuift zich langs Kees naar de plaats aan het raam; de tassen staan op de bank tegenover hen. Ze passeren het voormalig Stads- en Academisch Ziekenhuis, het hoofdgebouw is nog te herkennen. Dan over een brug, een smalle straat in... Ik denk dat wij nergens stoppen, zegt Annemarie tegen Kees, maar hij lijkt het niet te horen. Zij draait zich geërgerd van hem af en wijdt zich - eenmaal buiten de stad - geheel aan het uitzicht, terwijl de bus voortraast over de tweebaansweg. Boerderijen staan her en der in

het vlakke landschap, omringd door hoge bomen. Helemaal achteraan ontwaart zij een riviertje. Zij komt tot rust... Zo moet het hier vroeger geweest zijn. Honderdvijftig, misschien wel tweehonderd jaar geleden... Smalle landwegen waarover de postkoets reed en mensen aan de wandel. Je kon blijven staan om een praatje te maken, de kinderen deden onderhand een spelletje. Mussen, eenden en kikkers op de weg.

Zij gaat er nog eens lekker voor zitten, net zoals zij zich vanochtend-vroeg wentelde in bed. Omdat Kees sterk is vermagerd, door het minimale leven op zolder, duwt zij hem zonder zich in te spannen naar het randje van de bank.

De chauffeur heeft dit alles gevolgd in zijn spiegel. Blijkbaar weet de vrouw toch niet waar het om gaat, mompelt hij, zet de bus stil en verlaat zijn plaats achter het stuur om zich naar het schuifdak te begeven.

‘Warm!’ puft hij tegen de begeleidster. Annemarie knikt instemmend.

‘Is het altijd zo rustig op dit traject?’ vraagt zij. De chauffeur reageert hier in eerste instantie niet op, trekt het schuifdak een klein stukje open. Het is een man van middelbare leeftijd, met glad, naar achteren gekamd, haar. Zijn buik puilt over de uniformbroek heen...

‘Die heeft zeker frisse lucht nodig,’ zegt hij, wijzend op de bleke Kees. ‘Als chauffeur ben ik verantwoordelijk voor hem en hij brengt nu eenmaal bijzondere omstandigheden met zich mee.’

Na deze korte uiteenzetting loopt de chauffeur terug naar voren en brengt de bus weer in beweging. Annemarie buigt zich naar hem toe om het gesprek voort te kunnen zetten.

‘U had het daarnet over bijzondere omstandigheden. Hoe moet ik dat begrijpen?’

‘Ach mevrouw... Dit voertuig moet u niet beschouwen als een normale bus, het is eerder een ambulance, die alleen door ervaren rijders mag worden bestuurd. Stelt u zich maar voor dat wij in dit gebied, waar geen levende ziel is te bekenen, zouden stranden. Dat zou fataal zijn voor de man naast u!’

Annemarie denkt na. Een ambulance, dat is nog niet zo gek geformuleerd. Kees zit er als een zoutzak bij en hij heeft vandaag nog geen woord gezegd...Nijdig keert zij zich weer naar het raam toe, en wel met zo'n kracht dat haar echtgenoot over de rand van de bank geduwd wordt. Om zich in balans te houden moet hij zich vastgrijpen aan een stoelleuning aan de overkant van het gangpad; met zijn laatste krachten drukt hij zich omhoog.

De chauffeur heeft dit ook zien gebeuren. Dat mens is gek, verzucht hij. Een reiziger staand vervoeren: dat is mij nog nooit overkomen! Hij vermindert de snelheid en rijdt voorzichtig verder tot zij aankomen bij een dorpje, opzij van de tweebaansweg. Even later gaat het stapvoets vooruit, de oude hoofdstraat in. De chauffeur kijkt – in zijn spiegel – de reiziger aan. Deze steekt een hand omhoog, ten teken dat-ie het heeft begrepen.

V

Ik heb mijn tassen vergeten! beseft Kees vrijwel onmiddellijk maar het is al te laat. De deuren klappen dicht en de bus – met Annemarie er in – is spoedig uit het zicht verdwenen. Na het passeren van twee zijstraten en een aantal poortjes, die elk toegang geven tot een binnenplaats, nadert hij een langwerpige plein, dat dwars op de straat is gelegen. Hiervandaan klinkt een vaag gemurmel. Of zit dat in mijn hoofd? vraagt Kees zich af. Hij wordt hierdoor zo in beslag genomen dat hij even niet uitkijkt en op de straathoek opbotst tegen een geweldig bouwwerk. Het is een steiger, die evenwijdig aan de huizenrij van het plein is opgetrokken en slechts een nauwe doorgang vrijlaat. Om de dertig meter leiden steile ladders omhoog. Het murmelend geluid weerkaatst in de doorgang, dondert hem in de oren. Hij vlucht naar boven.

Boven kijkt hij uit over drie tribunes waarop de dorpsbevolking heeft plaatsgenomen, druk prattend. Kees, voluit Cornelis Voorhoeve, leeftijd 50 jaar, mager en bleek, zeer bleek zelfs, aarzelt.

Niemand is zo gekleed als hij: de mannen en jongens dragen een kort jak, bijeengehouden door een ceintuur, de vrouwen een wijd-opbollend kleed. Twee frisse blozende meisjes, op nog geen meter afstand, zien hem friemelen aan de knopen van zijn overhemd. Zij gaan uit elkaar zitten en beduiden hem op de aldus ontstane ruimte plaats te nemen. Dank jullie wel! is de zin die hij zou willen uitspreken maar er komt nog steeds geen geluid uit zijn keel.

'Tot uw dienst,' antwoorden de twee desondanks en schuiven terug naar hun oude plaats waardoor hij klem komt te zitten. Eén van de meisjes slaat zelfs een arm om hem heen. Beleefdheid is aangenaam, denkt-ie. Maar dit is overdreven.

'Zo, is dat overdreven?' reageert het andere meisje hierop. 'Hildegonde betuigt u haar vriendschap. Dat is eigenlijk ieders opdracht op deze Aarde. En ik, Geertruida, bied u de vaste steun, die...' De rest van haar woorden gaat verloren in het tumult dat op de tribunes losbreekt.

Een vijftal kinderen betreedt de plankenvloer middenop het plein. Huppelend, en over-elkaarheen buitlend, presenteren zij zich op de tonen van een driemans muziekgroepje, bestaande uit een trompetter, een trommelaar en een man met een enorme tuba. De kindertijd, de onbezorgde kindertijd moet dit verbeelden: dat is voor iedereen op het plein duidelijk, ook voor de ingeklemde Kees.

Het is enkele minuten stil op het plein, de toeschouwers kijken met ingehouden adem naar de kinderen, die op de grond zijn gaan zitten. Uit een poort tussen de huizen komen vijf nieuwe spelers tevoorschijn. Dit keer twee mannen en drie vrouwen. Zij voegen zich bij de kinderen. Het hele gezelschap stelt zich op in een halve cirkel naar de drie tribunes toe, waarvan een daverend applaus opklinkt...

Kees ondergaat dit alles lijdzaam in zijn nieuwe positie. Hildegonde heeft haar rechterborst onder zijn oksel geduwd en Geertruida is bezig om zich bovenop hem te nestelen. Willen zij mij soms

ophitsen? vraagt hij zich af. Beiden schudden heftig van nee, wijzen met een uitgestrekte arm op een van de mannelijke spelers, een reus van een kerel, die naar voren is gestapt en een 'houding' aanneemt. Met een hand boven de ogen kijkt hij in het rond. De vrouwen komen naast hem staan. Twee van de kinderen, allebei meisjes, liggen verslagen op de grond...

'Hij die zoekt naar de geneugten van vrouwen zal verstrikt raken!' schalt de stem van de reus over de tribunes... De mensen keren zich van hem af waardoor misnoegen bij hem ontstaat, een misnoegen dat hij afreageert op onschuldige kinderen!

De vrouwelijke spelers beginnen te jammeren en de twee meisjes rollen nu door het zand, dat vooraan op het podium is gestort. Kees voelt zich aangesproken. Onzin! denkt-ie meteen. Waarschijnlijk doelt de man op zijn medespeler, die zich enigszins verdekt heeft opgesteld. Maar als ook deze de tribunes aftuurt krijgt hij het benauwd.

'Daar zit-ie!' roepen opeens alle spelers in koor. De toeschouwers, die lager zitten dan Kees, keren zich om, en zowel links als rechts van hem buigt men zich voorover. Hij wil opspringen. Ik... ik, hakkelt hij geluidloos. Zijn adem stekt en gelijk wordt hij wakker.

De tribunes, toeschouwers en spelers zijn verdwenen. Hij zit op een bankje, stijf in een hoek gedrukt. Er komen gedachten bij hem op. Hoe wisten die mensen wat er met mijn dochters is gebeurd? Natasja is op jonge leeftijd het huis uitgegaan, dat is waar, maar dat wilde zij zelf. En Ingrid? Ja, die heb ik verwend en dan gaat het altijd mis...

VI

Kees is teruggekeerd naar de dorpsstraat. Ik sta er nu echt alleen voor, mompelt hij, nog steeds geluidloos. Geen hulp meer van Annemarie of de chauffeur. En de twee meisjes zijn gelukkig verdwenen.

'O ja?' hoort hij van opzij, uit een huis.

'Wij moeten het gebeuren nog evalueren!'

Hildegonde wenkt hem vanuit de deuropening. Kees' eerste ingeving is: doorlopen! Anders word ik weer klemgezet en dat noemen zij dan evalueren. Hij kijkt de dorpsstraat af; er is niemand te zien en ook waar hij vandaan komt is het leeg.

Hildegonde is naar binnen gegaan, heeft de deur open laten staan. Door het raam ziet hij de twee met elkaar praten aan een tafel, waarop een theepot en drie kopjes staan. Een schaal met koekjes ernaast. Blijkbaar kan ik toch in deze toestand eten en drinken, mompelt Kees geluidloos. Het spreken is mij echter onmogelijk gemaakt... Hij gaat naar binnen.

'Welkom reiziger,' zo opent Geertruida de bijeenkomst. 'Dit is echt de laatste keer dat u ons ziet. Een beloning heeft u niet verdiend: u gaat niet naar de Hemel of iets dergelijks. Ik hoop, dat dit duidelijk is geworden op het plein.'

Waar ga ik dan wel heen? Kees heeft voor de zoveelste keer iets geluidloos uitgesproken. De meisjes kijken hem aan, zeggen niets... Terug naar de weg waar de bus over reed, denkt hij. Desnoods loop ik naar huis. Annemarie en onze dochters betuig ik mijn spijt over de gebeurtenissen van de afgelopen weken. Ik hoop dat zij niet gaan zeuren en als zij dat toch doen? Nou ja, dat zien we dan wel weer, besluit Kees en staat op.

De twee schudden hun hoofd.

'Het gewone leven is voor u afgelopen, U bent niet meer van deze wereld. Uw vrouw heeft de overtocht al betaald aan de chauffeur,' zeggen ze.

Daar weet ik niets van, pruttelt Kees onhoorbaar. De overtocht naar wat?

'Als u verder de straat afloopt komt u bij een brug; aan de overkant daarvan begint de andere wereld. Daar reist u verder alleen,' antwoorden de meisjes hem.

***

HET BUITENHUIS

Hendrik Voogd

I

Af en toe gaat hij op een heuveltje staan om zich te oriënteren. Het is warm geworden, zeer warm en er is niemand om de weg te vragen, terwijl je vroeger op een zondag hele gezinnen in het bos zag. Gezinnen met kleine kinderen... Aan zijn linkerkant is iets te horen, een gerucht, meer is het niet. De man, een vijftiger met een klein buikje, steekt een kaal terrein over, een pleintje lijkt het wel. Tussen het gras ziet hij resten van asfalt; aan de rand van het 'pleintje' zet dit zich voort in een langgerekte strook. Het zijn de overblijfselen van een fietspad.

Het gerucht is sterker geworden, over de heuvel-tjes komt iets snel naderbij, zal hem de pas afsnijden. Hij versnelt tot een sukkeldrafje en al gauw rent-ie. Ze hebben mij gepeild met hun apparaatjes. Dan moet er toch, moet er toch...iets fout gegaan zijn, mompelt hij. Is onderhand in een boom geklommen, wringt zich langs een zijtak omhoog, bezeert zijn been.

Vijf mannen naderen de boom, ieder met een apparaatje in de hand, de bekende zoekertjes. Het werkt met een laserstraal, die terugkaatst van het ingevoerde object, in dit geval de man. De opsporingsambtenaren tasten de omgeving in horizontale richtingen af en lopen voorbij; een ouderwetse politiehond was allang tegen de boom opgesprongen...

Hij glijdt naar beneden, rent weer verder, niet doldriest want ze zoeken hem natuurlijk nog. Staat even later voor een lange muur, zoekt de plek waar je er overheen kunt klimmen.

Aan de andere kant is een smal paadje. Nadat hij ongeveer een kilometer heeft afgelegd gaat de muur over in de zijkant van een enorm huis. Aanbellen? Nee, dat kan ik beter niet doen, mompelt hij voor zich heen. Moeizaam met zijn linkerbeen trekkend begeeft de man zich naar de achterkant. Daar is een terras, uitlopend op houten steigers aan een meer. Het zicht is slecht; er hangt een dikke nevel boven het water...

Hij zakt op een van de stoelen neer, steekt een sigaretje op. Tot zo ver alles goed, denkt-ie. De vlucht uit de stad, met behulp van de nieuwe transportkaart, eindigt dus hier, op het terrein van het buitenhuis aan het meer. Hij voelt zich moe, moe en slaperig; de sigaret glijdt uit zijn vingers.

In het huis gaat een deur open, schoenzolen schrapen over het grind. Een vrouw van ongeveer veertig jaar loopt op de slapende man toe. Schoudertasje, haar glad gekamd en opgestoken. Zij kijkt over het meer; de nevel is aan het optrekken door de warmte van de zon. Haar blik is gericht op een donkere plek; aan de voorkant daarvan spat het water wit op. De vluchteling slaapt intussen diep, mond helemaal open, rugzak op de grond. Op haar tenen draait de vrouw tussen de tafeltjes door, nadert hem schuin van achteren, pakt voorzichtig de rugzak op. Zij kijkt nog even naar dezelfde plek, ziet dat er een zwarte boot in aantocht is en haalt dan de rugzak leeg. Transportkaart, flesje met water, sigaretten en een jasje. De transportkaart verdwijnt in haar eigen tasje en vervolgens kiest zij positie schuin achter het tafeltje waar de man aan zit. De boot is dichterbij gekomen; behalve het gedreun van de machine is er geen geluidje te horen. Zij staat op haar gemakje

te kijken, steekt een sigaretje op. Hij wordt wakker, ziet de boot, die recht op hem afvaart, grijpt naar zijn rugzak, ziet dan haar.

‘Carla, is het niet?’ zegt hij aarzelend. Zij knikt.

II

De mensen, die voorop aan de reling staan, kunnen de steigers en het terras onderscheiden.

‘Kijk eens wie wij daar hebben,’ zegt een van hen.

‘Je hebt gelijk,’ antwoordt de man naast hem, de tuinman van het buitenhuis. ‘Dirk is terug! Dat moeten wij onze keukenprinsessen vertellen. En ik zie dat Carla al op de hoogte is. Geef mij je verrekijker eens!’ Hij tuurt naar Carla, die gebaren staat te maken achter de rug van de genoemde Dirk. Zij legt de wijsvinger op haar lippen.

De boot legt aan. Dirk kan de mensen op de voorplecht onderscheiden.

‘Zeg Carla!’ begint hij een zin, maar zij loopt al naar voren om de bootvaarders te begroeten. Dirk steekt zijn hand op als die langs hem heen lopen, op weg naar de openslaande deuren. Niemand reageert. Instructies van haar, begrijpt hij meteen...

Ai! Hij voelt zich plotseling beetgepakt van achteren, omhoog getrokken, de armen op de rug gedraaid en vervolgens het terras over geduwd. Ai... Au!

Hij wordt het huis binnen gedragen, door een gang geprest. Uiteindelijk gaan ze een trapje af, houden stil voor een massieve deur. Het is Denise, Dirk herkende haar onmiddellijk aan de geweldige armen. Zij zet hem zonder iets te zeggen in een kale ruimte. De deur direct op slot. Het is er donker. Een vierkant ruitje hoog in de muur. Een smal bed in de hoek.

III

Dirk zit tegenover Carla, op haar kantoortje. Zij

doet voornamelijk het woord, kijkt vaak opzij als om aan te geven dat Dirks woorden of gedachten van geen belang zijn...

‘Luister goed!’ zo begint zij een toespraak. ‘Iedereen wil in zijn leven weleens opnieuw beginnen, neemt zich bijvoorbeeld voor niet meer te roken, begint daarmee op 1 januari. Op Oudejaarsavond pakt meneer of mevrouw er nog lustig op los en dan begint het nieuwe leven. Dat duurt een week, met behulp van vrienden of huisgenoten misschien twee weken, soms drie maar dan is het ook definitief over. Wel woorden geen daden: zo kan je het samenvatten. Het was dan ook geen wonder dat de overheid zich hiermee ging bemoeien. Er moest een aparte rookruimte komen op kantoren, in restaurants en cafés. En op de perrons van elk station werden rookpalen geplaatst. Dit nieuwe leven werd dus van bovenaf opgelegd en daar bleef het niet bij..’

Hier pauzeert zij even, Dirk voelt aan zijn been, de pijn is zo goed als verdwenen. Hij knikt en vraagt zich af wat er gaat volgen.

Carla kijkt op haar computer, mompelt af en toe wat, onverstaanbaar voor Dirk. Zij zucht...

‘Ons land kende een enorme toename van mensen met vrije tijd,’ vervolgt zij haar toespraak. ‘In die vrije tijd gingen zij o.a. veel reizen. Het gevolg was chaos op de wegen, in de straten en op de vliegvelden. De overheid zette militairen in om de politie te helpen en schafte het eigen vervoer af. Uiteindelijk, in 2030, kondigde de regering een algeheel reisverbod af voor niet-werkenden en er kwam een standaardboete voor alle overtreders..’

‘Dat is geen nieuws voor mij, Carla. Om te kunnen reizen heb je een transportkaart nodig,’ onderbreekt Dirk haar. Even is het stil in het kantoortje. Dirk haalt zijn schouders op, Carla kijkt hem kwaad aan.

‘Voor iemand die hiernaartoe is gevluht heb je veel praatjes,’ zegt zij en staat op, gaat naar de gang. Even later komt zij binnen met Denise, die direct aan tafel plaats neemt. Zij ziet er zoals altijd

ontzagwekkend uit, knikt bij de verdere uiteenzettingen.

‘Luister goed want nu komt het,’ gaat Carla verder. ‘Drie jaar later zag de overheid in dat de boetes een verkeerd besluit waren geweest. In plaats daarvan kwamen de Spelen, een verplichting voor iedereen die niet werkt. En daar behoort jij toe, Dirk. Bij elke inschrijving voor een opvoering had men geen idee wat zij met jou moesten beginnen. Jij was niet geschikt voor speler of jury en zelfs niet voor publiek. En dat laatste is toch het gemakkelijkste van alles!’

Carla is duidelijk verontwaardigd. Dirk staat op, loopt naar het raam dat uitzicht geeft op de bossen. Hij ziet de muur waar hij overheen is geklommen...

‘Het is helemaal niet gemakkelijk,’ antwoordt hij haar. ‘Ik heb jarenlang geprobeerd om ‘publiek’ te spelen: de zogenaamde ooms, nichtjes, burens of vrienden van de spelers. Wij werden geïnterviewd door de mensen van de televisie, vertelden van ons “leven” en oefenden eindeloos op ons enthousiasme...’

‘Ja, en dat was zeker te veel voor jou,’ reageert Carla. ‘Een hopeloos persoon, dat ben je! En hopeloze gevallen komen in het buitenhuis terecht. Zelfs hier ben je weggelopen, om weer naar de stad terug te keren. Wat wil je nu eigenlijk, Dirk? Denise, neem hem alsjeblieft mee.’

IV

‘Natuurlijk doen wij hier aan vrijen!’ Rita tikt haar wijnglas tegen dat van Dirk. Zij zit rechts van hem aan de lange tafel, aan zijn andere kant haar vriendin Denise. Er wordt druk gepraat en ook heen en weer gelopen, voornamelijk naar de keuken; de kok en zijn helpers horen er immers ook bij. ‘Vroeger werkten wij daar,’ zeggen de twee naast hem. ‘Weet je het nog, Dirk?’ ‘Dames en heren!’ Denise staat op. ‘Ik wil graag een toast uitbrengen op de terugkeer van onze

geliefde Dirk. Hij miste ons en daarom heeft hij alle moeite genomen om hier weer terug te keren. Rita en ik zijn er erg blij mee en wij zullen hem niet meer uit het oog verliezen!’

Het bijeenzijn is even later in het zangstadium aangekomen; achter elkaar, als in een polonaise, loopt de hele groep rond de grote tafel. Denise duwt Dirk naar een hoekje bij het raam waar Rita al klaar zit, breeduit. Rita pakt hem meteen stevig vast, Het is het begin van de spelletjes, die de verdere avond in beslag zullen nemen. Misschien nog een wandeling over het terrein met z’n allen.

Voor hij inslaapt denkt Dirk nog even aan zijn plannen om op het eiland te gaan wonen, om daar een nieuw leven te beginnen. Eindelijk iets goeds! Terug naar het eenvoudige werk in de moestuintjes, repareren van de waterleiding en de diepgaande gesprekken, in tegenstelling tot het gedoe in de stad en hier in het buitenhuis. Hij had een transportkaart weten te bemachtigen door zich voor een vervelend werkje in te schrijven, iets waarvoor je ook moest reizen. Materiaal ophalen in dit geval. Met de kaart op zak had hij de stad kunnen verlaten, was door de controles gekomen en tenslotte in het bos aangekomen. Even mijn spullen ophalen in het huis en dan weg van hier, zo had Dirk gedacht... Hij voelt de arm van Rita, die zich in haar slaap heeft omgedraaid en zich tegen hem aanvlijt. Denise is niet ver weg.

***

25 25 25 25 25 25 25

DE RAT EN HET GEMIS

Hylke J. Woldendorp

Het was druk in het bos. De dieren die de Rat zag waren zo druk bezig, dat hij al gauw het gevoel had dat hij in de weg liep. Hij ging op een boomwortel zitten en keek naar de heen en weer snellende dieren. Ze lijken de mensen in de stad wel, dacht de Rat, die zelf in de stad woonde, verbaasd.

Naast de boomwortel bewoog de grond. De Mol kwam uit een hoopje aarde naar boven. Hij keek even rond om te zien waar hij was, toen hij de Rat zag.

‘Dag Rat! Wat een drukte, zeg!’ zei hij.

‘Ja,’ zei de Rat. ‘Weet jij wat er aan de hand is?’

‘Nee,’ zei de Mol. ‘Beneden hoor ik alleen het gestamp. Daarom kwam ik even kijken.’

Op dat moment stooft de Haas zo snel voorbij dat de bladeren achter hem omhoog woeien.

‘Tjonge! Het is vast heel belangrijk,’ zei de Mol verbaasd.

De Rat knikte en wees naar de Slak, die zijn best deed om zo snel mogelijk vooruit te komen.

‘Hé, Slak!’ riep de Mol. ‘Waar ga je naar toe?’

‘Geen tijd! Geen tijd!’ riep de Slak, gespannen om zich heen kijkend. ‘Anders mis ik wat!’ Hij kroop hijgend verder.

‘Wat mis je dan?’ vroeg de Rat.

Maar de Slak schudde zijn hoofd en verdween langzaam achter een boom. Van de andere kant kwam het Konijn aanrennen, hield even in en zei:

‘Goh, jullie!’ En rende weer verder, terwijl hij alle kanten opkeek.

De Rat en de Mol keken elkaar verbaasd aan.

‘Ik snap er niets van!’ zei de Mol.

De Mus fladderde wild om zich heen kijkend voorbij en knalde tegen een boom omdat hij die te laat zag. Hij viel op de grond, vlak bij de Rat en de Mol.

‘Au!’ kreunde hij. ‘Stomme bomen! Ze kijken

ook nooit uit waar ze gaan staan!’

‘Dag Mus!’ zei de Rat. ‘Wat gebeurt hier allemaal?’

‘Eigenlijk heb ik geen tijd!’ zei de Mus, nog steeds duizelig. ‘Anders mis ik teveel!’

‘Wat mis je dan?’ vroeg de Mol.

‘Van alles!’ De Mus probeerde op te staan. ‘Nu mis ik wat er op een andere plek in het bos gebeurt!’

‘Dat is toch altijd zo?’ zei de Rat verbaasd. ‘Je kunt toch niet overal tegelijk zijn?’

De Mus knikte. ‘Dat is wel waar, maar je kunt wel je best doen om zoveel mogelijk niets te missen!’

Hij fladderde weer op en vloog links en rechts kijkend weg.

‘Ik snap het nog niet!’ zei de Mol.

‘Ik ook niet,’ zei de Rat. ‘Ze vinden het opeens erg belangrijk om niets te missen!’

‘Nou, ik ga maar weer naar beneden,’ zei de Mol hoofdschuddend. ‘Daar heb ik er minder last van!’

Hij dook weer onder de grond. De Rat besloot even verderop in het bos te kijken. Hij ontweek de rondrennende dieren zoveel mogelijk door van boom naar boom te schieten. Zo kwam hij bij de rand van de open plek. Daar was het Everzwijn druk en grommend bezig het gras om te wroeten om te zien wat eronder zat.

‘Dag Rat!’ hoorde hij de stem van de Schildpad.

Hij keek om zich heen.

‘Hier zit ik!’ De Schildpad stak zijn kop boven een boomwortel uit.

‘Hallo Schildpad,’ zei de Rat. ‘Ook aan het schuilen?’

‘Ja, het is nogal druk overal,’ zei de Schildpad. ‘Ik ben hier maar gaan zitten, dan struikelen ze niet over me.’

‘Weet jij waarom iedereen opeens zo druk is met niets te missen?’

‘Eerst niet, maar toen ik hier een tijdje zat werd het wel duidelijk.’

‘Hoe dan?’ vroeg de Rat nieuwsgierig.

‘Luister maar!’ zei de Schildpad en sloot zijn ogen.

De Rat deed zijn ogen dicht en luisterde. Eerst hoorde hij alleen het grommen van het Everzwijn, het geluid van langs rennende dieren en zo nu en dan ‘Au! Kan je niet uitkijken!’ Maar toen hoorde hij het gefluister.

‘Je leeft maar heel even... Dan is het voorbij! Er gebeurt zoveel meer dan je meemaakt! Je mist zoveel... Zoveel... Wat heb je dan aan je leven? Niets... Het is leeg... Alleen de Spijt blijft als je sterft. Spijt, dat je er niet meer mee deed... Spijt, dat je niet meer gezien, gehoord, geproefd, gedaan, beleefd hebt... Dat alles zo leeg is geweest... Zo leeg... Zo leeg...’

‘Goh!’ zei de Rat verbaasd.

‘Ja, hè?’ zei de Schildpad. ‘Ik denk dat ze dat ook gehoord hebben. Daarom rennen ze rond om zoveel mogelijk te beleven.’

‘Ze willen geen Spijt hebben als ze doodgaan!’ knikte de Rat. ‘Vreemd hoor! Gisteren hadden ze er nog geen last van!’

‘Toen was dat gefluister er nog niet. Nu wel...’

‘Ze kunnen toch niet alles beleven wat er gebeurt?’ zei de Rat verwonderd. ‘Er gebeurt veel te veel in het bos!’

De Schildpad knikte. ‘Ja, alles kan niet. Maar ze denken nu dat meer beter is. Hoe meer hoe beter.’

Zou meer echt beter zijn en zou je echt Spijt hebben als je niet meer beleefde? vroeg de Rat zich af. Je moest kiezen. Maar dat betekende dat je minder beleefde, toch? Dan was minder beter, of niet?

Hij schudde zijn hoofd. ‘Er klopt iets niet! Ook al beleef je meer, dan nog blijft er veel meer over wat je mist!’

‘Ja, ik denk dat het gefluister het mis heeft,’ zei de Schildpad langzaam. ‘Meer is niet beter, meer is alleen meer.’

De Rat knikte. ‘Dat is waar. Meer van hetzelfde,

dat helpt toch niet?’

‘Nee, ik denk van niet,’ zei de Schildpad. ‘Hoe, is beter dan meer.’

‘Hoe bedoel je?’

‘Nou, ik beleef niet zoveel,’ zei de Schildpad. ‘Toch voel ik me niet leeg.’

De Rat knikte. Hij wist dat de Schildpad soms uren naar een bloem of een sprietje gras kon kijken, zonder zich te vervelen. Daar had hij zelf niet zoveel geduld voor, maar hij begreep wel dat de Schildpad zich dan niet leeg voelde.

‘Als je iets echt beleeft, ben je niet leeg. Dan ben je juist vol,’ zei de Schildpad. ‘Dan hoef je niet méér te beleven.’

‘Ik denk dat je gelijk hebt,’ zei de Rat. ‘Dan is minder meer dan veel. Het is maar hoe je het beleeft!’

Hij deed zijn ogen weer dicht en luisterde. Het gefluister begon meteen. ‘Spijt! Zoveel Spijt... Wat een gemiste kansen! Zoveel gemist...’

Waar heb je zoveel Spijt van? Wat mis je dan, dacht de Rat.

Het gefluister hield even op. Toen begon het weer. ‘Ik mis niets! Ik waarschuw alleen! Als je straks dood gaat... wat heb je dan gedaan?’

Gewoon, wat je doet als je leeft, dacht de Rat terug, je bent er en je leeft zo goed als je kunt, meer is niet nodig.

‘Dan bereik je niets!’ klonk het gefluister. ‘Dan heb je niets om trots op te zijn... Dan ben je mislukt!’

Mislukt? Omdat iemand anders vindt dat je niet genoeg hebt gedaan? dacht de Rat verbaasd.

‘Het is belangrijk om iets te bereiken... om beter te zijn dan anderen! Meer is beter! Groter is beter! Sterker is beter! Mooier is beter!’

De Rat schudde zijn hoofd. ‘Hoorde jij dat ook?’

De Schildpad knikte. ‘Ik denk dat hij bang is.’

‘Bang? Waarvoor?’

‘Om niet gezien te worden!’ zei de Schildpad. ‘Of niet gehoord. Hij wil belangrijk zijn. Hij wil aandacht. Die haalt hij bij ons.’

De Rat knikte. ‘Maar iedereen geeft hem toch aandacht? Daarom rennen ze nu allemaal rond, om niets te missen!’

'Hij is zelf bang voor het Gemis. En voor de Spijt. Dan is niets goed genoeg. Ook wat je niet mist is niet genoeg meer,' zei de Schildpad.

'Zoiets houdt nooit op. Er is steeds meer om niet te missen! Steeds meer om te doen. Hij brengt ze op een dwaalspoor!'

De Rat deed zijn ogen weer dicht.

Hoeveel aandacht heb je nodig? dacht hij.

'Het is te weinig! Meer is beter, dat weet toch iedereen?' fluisterde het.

Dan heb je nooit genoeg, dacht de Rat. Dat is pas leeg...

Het was even stil.

'Wat bedoel je?' fluisterde het.

Tevreden zijn met wat je hebt, dacht de Rat terug, dat hoort ook bij het leven, dat je ergens genoeg aan hebt. Je kunt ook niet meer eten dan je op kunt. Dan heb je genoeg. Maar dat genoeg mis je als je nooit genoeg hebt.

'Wat een vreemde gedachte! Genoegen... genoeg... Ik heb dat nog nooit gehad...'

Dat is pas Gemis, dacht de Rat naar het gefluister. Zonder genoeg blijf je rondrennen. Dan heb je geen rust.

'Rust... dat ken ik niet... Ik zoek, ik zwerf rond... Ik ga waar de wind me brengt.'

En overall wil je aandacht, dacht de Rat, maar hoeveel je ook krijgt, het is niet genoeg. Word je daar niet moe van?

'Zo was het altijd... Er is niets anders...'

Misschien moet je eens proberen wat de Schildpad doet. Echt iets beleven! Dan is er geen tijd om iets te missen... Dan is minder meer! Vraag het maar, dacht de Rat en deed zijn ogen open.

Hij keek naar de Schildpad, die met gesloten ogen zat te luisteren. Na een tijdje knikte de Schildpad en deed zijn ogen open.

'Misschien begrijpt hij het,' zei hij. 'Hij is stil geworden.'

De Rat luisterde even met gesloten ogen, maar het gefluister was weg. Wel stak er even een windvlaag op die snel door het bos trok.

'Of de wind heeft hem verder geblazen,' zei de Rat.

Met het verdwenen gefluister verdween ook de

angst voor het Gemis uit het bos. De dieren hielden opgelucht op met rondrennen of fladderen, waar ze doodmoe van waren geworden. De rust keerde terug in het bos.

De Rat en de Schildpad wandelden langzaam terug naar het weiland, waar de Schildpad woonde. Daar nam de Rat afscheid en liep verder naar de stad, waar hij merkte dat de mensen nog net zo druk heen en weer snelden als anders. Zou hier ook zo'n gefluister bezig zijn, dacht hij, of zou dat voor mensen niets uitmaken?

***

MET JEZELF

Sarah Morton

In tijden toen men nog leefde als jagers-verzamelers waren mensen om te overleven ondubbeltzinnig afhankelijk van elkaar. Alleen in een hechte groep vond je bescherming.

Vriendschappen waren niet alleen voor de gezelligheid, het had ook een praktische functie. Je kon dan van elkaar op aan. Het was belangrijk om je geliefd en gewaardeerd te weten. Afkeuring kon sociale uitsluiting betekenen en daarmee onveiligheid.

Ook het verlangen naar goedkeuring van de 'moderne' mens komt voort uit een behoefte aan veiligheid. Mensen zijn bereid aan een beeld te voldoen, een rol aan te nemen die anderen van hen verwachten. Dikwijls met het gevolg dat de persoon voor wie ze zich uitgeven ook wordt wie ze zijn: het wordt hun 'identiteit'. Tenslotte geloven ze dat de identiteit die ze aannemen, is wie ze zijn.

Onze behoefte aan waardering, erkenning en 'erbij horen' is groter naarmate we als kind sterker afwijzing en uitsluiting hebben ervaren. De kans is dan groter dat we onszelf geweld aandoen door ons aan onze sociale omgeving aan te passen en een onecht 'ik' vormen.

Voor een kind is het daadwerkelijk bedreigend om afgewezen te worden, zeker door zijn eigen ouders, omdat het kind op hen aangewezen is.

Wie zijn we dan werkelijk? We veranderen voortdurend. Van een klompje cellen groeien we op tot een complete baby, dreumes, peuter, kleuter, schoolkind. Het kind wordt een puber, adolescent en volwassene. Ook daarna veranderen we zowel lichamelijk als geestelijk. We blijven levenservaring opdoen.

Geen mens is hetzelfde en ieder mens ontwikkelt zich op zijn eigen wijze. Wie openstaat voor de wereld om zich heen zal zich ook op latere leeftijd blijven ontwikkelen en veranderen.

Onze 'persoonlijkheid' verandert onder invloed van de sociale omstandigheden en onze levensloop.

We betreuren het dat we ouder worden. Waarom? Waar komt het idee vandaan dat jonge mensen bij voorbaat gezonder, mooier en gelukkiger zouden zijn? Veel mensen 'met levenservaring' voelen zich gezonder en gelukkiger dan toen ze jong waren. Bijvoorbeeld omdat ze nu hun eigen weg durven gaan, terwijl ze zich eerst geweld aandeden door zich koste wat het kost aan te passen.

'Op leeftijd zijn' kan een bepaalde schoonheid inhouden.

In sommige culturen geeft het bezitten van grijze haren iemand zelfs meer aanzien. Het wordt verbonden met 'wijsheid'.

Er zijn genoeg ouderen die in goede gezondheid verkeren, van het leven genieten en nog steeds nieuwe dingen leren. Een kennis van mij is op zijn zestigste muziek gaan maken en speelt in een band. Waarom zou het spelen en leren met een bepaalde levensfase moeten stoppen?

Omdat we toch te oud zijn: 'kijk eens naar mijn rimpels!' Over rimpels gesproken, laten we liever lachrimpels ontwikkelen, in plaats van fronsrimpels! Wanneer we onszelf onvoorwaardelijk liefhebben, hoeven we niet bang te zijn voor rimpels.

Wanneer we niet meer denken in hokjes als 'jong' of 'oud', maakt het ook allemaal veel minder uit.

Het leven heeft iets weg van een stroming. Soms

gaat het snel en woest, soms rustig kabbelend. Soms is het helder en bruisend, dan weer troebel. Soms schijnt de zon, dan weer is het bewolkt of bliksemt het zelfs.

Bestaat er wel zoiets als een consistente persoonlijkheid? Of is dit vooral een constructie van beelden, gedachten, oordelen en gevoelens over wie we zijn of horen te zijn? Het verlangen van sommige mensen om 'iemand' te zijn, hun streven naar status, macht en rijkdom leidt, direct of indirect, tot spanning, strijd en verdeeldheid.

'Geld maakt niet gelukkig', zegt het spreekwoord. Hetzelfde geldt voor status en macht. Om los te komen van dergelijke oppervlakkige en bedrieglijke verlangens zullen we, letterlijk, 'tot onszelf' moeten komen en ons bewust moeten worden van onze ware en diepere gevoelens en drijfveren.

Leggen we ons daarop toe, dan kunnen we ons bij momenten opgenomen voelen in een stroom en ophouden ons van tijd bewust te zijn. Denk aan marathonlopers die hun beste races in een roes lopen.

Dit is iets anders dan ontremd zijn. Je bent bij volle bewustzijn, alert. Je kritische vermogens en inzichten zijn intact. Dat geeft des te meer stuwkracht. Het lijkt 'vanzelf' te gaan, maar je stuurt zelf wel degelijk bij. Je instincten zijn gescherpt.

In zo'n toestand is ieder woord dat je denkt of spreekt, elke beweging die je maakt, alle geluiden die je voortbrengt of iedere lijn die je tekent, raak. Je voelt je heer en meester van de situatie en bent dat ook, hoewel je je tegelijk ten volle bewust bent van wat je dient te vermijden. Wat je voortbrengt, komt uit jezelf. Het is authentiek, puur en daarom prachtig. Een geslepen diamant.

We zouden kunnen proberen om 'tijd' vooral te zien als een hulpmiddel om op het juiste moment op de juiste plek te zijn, bijvoorbeeld voor een afspraak, op een vergadering, om een trein te halen, en verder trachten zo veel mogelijk in het hier en

nu te leven. De tijdsbeleving verandert wanneer je werkelijk leeft, in plaats van dat je het leven als een tredmolen ervaart. Dat laatste voelt als een race tegen de klok, terwijl het leven ervaren samengaat met een zee van tijd.

Iedereen heeft behoefte aan liefde, veiligheid en wil zich opgenomen weten in een groep. Je wil je ergens 'thuis' voelen. Maar zijn we echt zo afhankelijk van de goedkeuring en de waardering van 'iedereen'? Is kritiek, terecht of niet, werkelijk een aanval op ons bestaansrecht of is daarmee niet meer in het geding dan ons gedrag op een bepaald moment of dan de rol die we onder bepaalde omstandigheden hebben aangenomen? Gekrenkt is slechts de 'iemand' die we willen zijn.

Zouden we nog makkelijk te kwetsen, te vernederen en te beledigen zijn als we die 'iemand' zouden afleggen?

Dit is makkelijker gezegd dan gedaan. Het is bangstigend om, schijnbaar, niets of niemand te zijn. Het wegvallen van de identiteit kan als doodgaan voelen.

In één keer in het diepe springen en je volledig overgeven, is ook niet nodig en niet aan te raden. We kunnen beginnen met bewuste aandacht voor ons werkelijke gevoelsleven en de manier waarop de omgeving op ons inwerkt. Zonder te oordelen. Het denken eens laten voor wat het is en zuiver gewaarworden.

***

REFLECTIE OP ANNIE van Daniël Otten

Sarah Morton

Mijn redacteur, Gerbrand Muller, bracht het boek Annie onder mijn aandacht. Over een moeder en haar zoontje in de greep van de bezetting en de vervolging van de Joden. Gerbrand wilde graag dat ik dit boek las, omdat ik zelf bezig ben met een roman die zich afspeelt in de Tweede Wereldoorlog.

Ik zag een beetje op tegen het lezen van dit boek. Het is in briefvorm uitgebracht, daardoor verwachtte ik voortdurend de rode draad kwijt te zullen raken, maar er zit wel degelijk een rode draad in het verhaal, die is zelfs erg duidelijk. Behulpzaam is ook dat de brieven worden afgewisseld met historische achtergrondinformatie.

Het eerste deel betreft een periode voorafgaand aan de Tweede Wereldoorlog. Brieven geschreven door Daniël, de vader van de auteur, aan Annie, zijn moeder. In 1937 zijn zij getrouwd. Nog voordat hun zoon geboren werd, kwam Daniël om bij een auto-ongeluk en werd Annie plotseling weduwe. Het begin van een reeks klappen die zij te verduren zou krijgen.

Het volgende deel bestaat uit brieven geschreven door Annie aan familie. Ik kon me in Annie veel makkelijker verplaatsen dan in haar man Daniël. Zij was alert en had goed door wat er aan de hand was. Ik voel met haar een grote verwantschap. De spanningen in Daniël's ouderlijk huis (die in zijn brieven naar voren komen), kon ik wel goed invoelen.

Het zoontje (de auteur van dit boek) is vernoemd naar zijn vader: Daniël.

In dit boek wordt opnieuw duidelijk dat de 'zuiveringsacties' van de Duitse bezetter nooit zo succesvol zouden zijn geweest zonder de rol van de Nederlandse politie, dienders die ook wel bekend stonden als 'Jodenjagers'. Weliswaar waren er dienders die weigerden om onschuldige mensen op te pakken, maar dat waren uitzonderingen.

De dreiging om uit huis te worden weggevoerd, maakte voor veel mensen deel uit van het dagelijks leven. Zo ook voor Annie, die haar hoofd koel moest zien te houden in een steeds vijandiger wereld. Dan weer moest ze bijvoorbeeld op het nippertje andere woonruimte vinden, dan weer proberen de nodige papieren te regelen. En voor dat alles lopend grote afstanden afleggen, want Joden mochten geen gebruik maken van de tram.

Naast dat ze moest zien te overleven had ze de verantwoordelijkheid voor een jong kind. Geen geringe opgave om in deze omstandigheden voor een kind te zorgen. Annie had overigens een goede kijk op wat een baby/jong kind nodig heeft, zoals rust uitstralen en hem de ruimte geven om zich zo vrij mogelijk te bewegen. Ze heeft zich ingezet om hem een zo gewoon mogelijke jeugd te geven.

Kleine Daan was er getuige van hoe zijn opa Paul in oktober 1942 uit zijn huis werd gehaald door brullende en schreeuwende leden van een groep van de Nederlandse politie, allen NSB-ers. Hij heeft zijn opa nooit meer teruggezien. Ik heb er respect voor hoe Paul zijn waardigheid wist te bewaren en voor zijn Taoïstische levenshouding, die tot uiting komt in de laatste woorden die hij tegen zijn kleinzoon sprak: 'Ik ga een grote reis maken.'

Daan was op zijn grootvader gesteld. Zij hadden onderling een sterke band.

Annie weet zich nog anderhalf jaar te redden samen met haar zoontje, totdat, nog maar kort voor de bevrijding, het net zich ook om haar sluit. Daniël werd abrupt van zijn moeder gescheiden en heeft haar nooit meer teruggezien.

Daniël (toen zes jaar) kwam terecht in een gezin dat bevriend was met Annie en waar hij werd opgenomen als een eigen kind. Dit had Annie nog kunnen regelen. Vanwege hun eigen barre ervaringen zwegen deze mensen over de oorlogsjaren als het graf, met het gevolg dat ook Daniëls jongste jaren met zijn moeder nooit meer ter sprake kwamen.

Dat dit alles zijn sporen bij Daniël heeft nagelaten laat zich raden. Gedurende zijn verdere leven zaten de herinneringen aan zijn eerste levensjaren bij wijze van spreken achter slot en grendel. Pas over de zestig ging hij in therapie, nadat hij zijn carrière als violist had afgesloten. De therapie sessies, schrijft hij aan het slot van zijn boek, brachten 'mij gaandeweg helder inzicht in de gevoelswereld van mijn eerste vijf jaren en de periode daarna, waardoor ik in staat werd gesteld een uitgesteld rouwproces door te maken [...]'. Met behulp van onderzoek slaagde hij erin te reconstrueren wat er in die belangrijke jaren van zijn leven was voorgevallen. Voor zijn gevoel heeft hij zijn familie terug. Verleden en heden vloeien in elkaar over, zoals hij schrijft.

Over de Holocaust is uiteraard al heel veel geschreven, maar de persoonlijke en invoelbare stijl, geplaatst in een historische context, maakt dit boek uniek.

De gedeelten waarin de auteur schrijft wat hij zich zelf herinnert, maken het boek compleet. Het fotoalbum geeft een doorblik in de jongste jaren van de auteur, zodat ik het gevoel kreeg alsof ik er zelf bij was.

Titel: *Annie. Een Joodse weduwe en haar zoon in de greep van bezetting en vervolging.*

Auteur: Daniël Otten.

ISBN: 90-5730-836-3.

***

32 32 32 32 32 32 32

DE KRONIEK VAN DANIËL OTTEN

Gerbrand Muller

Gelukkig zijn er nog steeds mensen die persoonlijke documenten – brieven, kaarten, dagboeken – niet als ballast weggooien ('wat moet je er nog mee, het neemt maar plaats in'), maar ze als aandelen aan de persoon die er niet meer is en in het besef van hun historische waarde jarenlang zorgzaam bewaren. Zo iemand was Zus Otten, tante van de violist Daniël Otten. Deze kon met behulp van de door haar tientallen jaren lang bewaarde brieven en kaarten van zijn ouders de kroniek *Annie. Een Joodse weduwe en haar zoon in de greep van bezetting* en vervolging samenstellen.

Daniëls ouders kenden elkaar vanaf hun jeugd en deelden een grote liefde voor kunst en muziek. Daniëls vader, Daniël Johannes Otten, speelde goed viool, zijn moeder, Annie Emilie Otten-Wolff, was een begaafd pianiste. Na hun huwelijk, in 1938, gingen ze in het kleine, landelijk gelegen Dalfsen wonen, waar Daniël zich als huisarts vestigde. Vier maanden later, in zijn auto op weg naar het ziekenhuis in Zwolle om daar met een collega over een patiënt te overleggen, zag hij te laat de passagierstrein Arnhem-Zwolle-Leeuwarden de spoorovergang Zwollerkerspel naderen, botste er frontaal tegen aan en was op slag dood. Zijn vrouw beviel enkele maanden later van hun zoon Daniël Otten.

Het is dan november 1938. In Duitsland waren de Joden inmiddels vogelvrij verklaard en anderhalf jaar later zou de Joden in Nederland hetzelfde lot treffen. Annie was, anders dan haar verongelukte man, Joods. Was hij blijven leven dan zou zij als 'gemengd gehuwde' de oorlog vermoedelijk hebben overleefd. Nu liep zij met haar vier Joodse

grootouders het risico te worden gerekend tot de categorie die volgens de Endlösung het eerst in aanmerking kwam om naar de vernietingskampen te worden weggevoerd. Het lukte haar met veel moeite toch om hiervan als 'gemengd gehuwde' 'bis auf Weiteres' te worden gevrijwaard, maar haar vooruitzichten bleven uiterst onzeker en haar levensomstandigheden werden in de loop van de oorlogsjaren steeds benarder. Gedwongen om haar betrekking als lerares Frans op te geven kon ze met haar zoontje alleen overleven door als hulp in de huishouding bij 'gemengd gehuwden' te werken.

Toen het haar in mei 1944 in Rotterdam te benauwd werd (ze kon geen kant meer op en was haar leven geen dag meer zeker) reisden zij en haar zoontje, voorzien van valse persoonsbewijzen, naar goede vrienden in Hulshorst om daar, zoals ze hoopte, 'het einde van de oorlog af te wachten'. Ontdekt en opgepakt door twee politiemannen in Nunspeet, beiden beruchte Jodenjagers, kwam ze in juli 1944 in Westerbork terecht, vanwaar ze met dezelfde laatste trein als onder anderen Anne Frank en haar familie naar Polen werd weggevoerd. Na een reeks zware maanden eerst in Birkenau en later in Bergen-Belsen is ze kort voor de bevrijding van ziekte en uitputting gestorven.

De moedige jongeman die hun aan de persoonsbewijzen had geholpen en die zij kende doordat hij nog bij haar in de klas had gezeten, werd naar kamp Vught gevoerd nadat hij door dezelfde Jodenjagers was opgepakt. Ook hij kwam tenslotte in Bergen Belsen terecht, en ook hij haalde de bevrijding niet.

Daniël Otten heeft zijn boek, behalve aan zijn ouders en zijn al in 1942 in Auschwitz vergaste grootvader, mede aan hem opgedragen.

De kroniek bestaat uit twee delen: het eerste bevat de brieven van Daniëls vader, grotendeels gericht aan Daniëls moeder Annie, het tweede, veel uitgebreidere, de brieven van Annie aan familieleden, de meeste aan Daniëls zuster, Zus (Regina) Otten. Aan het eind zijn ook brieven opgenomen van Annies broer Harry, die de oorlog overleefde en van Jacques Presser, die later het lot van de Nederlandse Joden zou beschrijven in zijn boek *Ondergang*. Daniël Otten wisselt de brieven af met korte treffende beschrijvingen van wat zich intussen in Nederland en Europa afspeelt.

Daniël Otten merkt in zijn inleiding op dat zijn vader in zijn brieven 'heel wat emoties' laat zien, 'in de jaren dertig niet zo gebruikelijk'. Misschien zijn de brieven ook voor deze tijd wel ongewoon door de manier waarop vader Daan aan zijn gevoelens uiting geeft: niet alleen onverbloemd, maar ook onopgesmukt en sober. Zijn studie medicijnen gaat niet steeds van een leien dakje en zijn 'grijze depressiegevoel', zoals hij het in een van zijn brieven noemt, zal hem het studeren niet makkelijker hebben gemaakt, maar Annie lijkt op het juiste moment in zijn leven te zijn gekomen.

'Ik ben er dankbaar voor, dat jij op het psychologisch juiste moment in mijn leven trad en mij de sterkte gaf vergankelijke, noodzakelijke ellende bewust te worden.' (26 februari 1931)

Wordt hier in nog iets versluisde vorm verwezen naar wat hij en Annie ongetwijfeld samen met elkaar besproken zullen hebben, andere passages laten ook voor de buitenstaander niets aan duidelijkheid te wensen over: 'Gelukkig, gelukkig sta jij voor mij open en vind ik bij jou rust, weldadige schoonheid, oneindige ruimte, aansluiting en congruentie van belangrijke gebieden, alles samenvallend in een wondermooi geheel.' (20 december 1930) '[...] ik wil me onttrekken aan de vloedgolf van heftige indrukken en eindelijk eens

tot rust komen. Ik wil schouwen in jouw zonnigheid, zonder zorg, zonder angst, zonder spanning, met alleen wat blanke gedachten die zoo vanzelf komen als ik jouw blanke voorhoofd zie... En nu ga ik ter ruste. Wees gekust.' (8 maart 1932)

Sommige zinnen munten uit in poëtische zegingskracht: 'Vanmiddag zat ik ijverig te werken, maar daarbij had ik te maken met een hevige onrust. Ten einde raad wandelde ik maar eens naar beneden en daar stond op 't buffet tegen een vaasje jouw brief die mij toeriep: 'hier ben ik, een teeken van Annie!' En dat bracht mij in rep en roer...' (6 september 1930) En: 'Wat zag je er goed uit vandaag met je gezond en fijn meisjesgezicht!' (2 juli 1931)

Daniëls moeder had, anders dan zijn vader, geen neiging tot zwaarmoedigheid, maar was, zo te zien, gezegend met een natuurlijke opgewektheid. Dat zal haar geholpen hebben in de steeds moeilijker jaren na de plotselinge dood van haar man. Blijkens haar brieven heeft zij geen moment de ogen gesloten voor de veranderingen die zich na de capitulatie in mei 1940 om haar heen voltrokken en voor de gevaren die daaruit voor haar voortvloeiden, in tegendeel.

'Wie is er zoo naïef om te gelooven dat ons goede Holland een uitzondering zou zijn?' schrijft ze op 8 oktober van het eerste bezettingsjaar aan Zus. 'En waar blijft nu de Nederlandsche volkswil? En er komt nog meer, let maar eens op.'

En op 2 mei 1941: 'Je vraagt naar wenschen voor mijn verjaardag. Ik weet er wel één, namelijk een zonnig huisje met een tuin op het Zuiden in een vrij Nederland, waar recht en menselijkheid heerschen. Enzovoort. Jaja.'

Op 24 september 1942: 'Och, het leven gaat tóch gewoon door, met al zijn druk en narigheid en moeilijkheden, maar jullie zijn niet als opgejaagd wild en je houdt veel van elkaar en overal worden kinderen geboren. Het is een reusachtig verschil.'

Op 22 november 1942: 'Er is hier geïnventari-

seerd*) en door drie anderen, nog ergere lieden zijn alvast meegenomen mijn Perzisch vloerkleed, mijn levensmiddelen, moeder's bont en de antieke doek dien wij vroeger altijd over den schoorsteen hadden. Die vonden ze, graaiende in mijn linnenkast. Ze hebben zoowel mevrouw Brill als mij als straatmeiden en stukken vuil behandeld. Helaas was Daantje thuis, hij voelde 't onrecht en stond er hard bij te huilen. Dat was zijn 4e verjaardag. Den volgenden dag hadden we kinderfeest, waar ik van genoten heb. Alleen miste ik Daan, vader en moeder**) natuurlijk.'

Passages over aangrijpende gebeurtenissen wisselen niet zelden af met nuchtere of blijmoedige: 'Iedere dag is alles méér om uit je vel te springen, ik begrijp niet welke karakterlooze Nederlanders een en ander niet zoo erg kunnen vinden. En nu maar weer tot ziens. Prettige tijd allemaal en hartelijke groeten.' (Aan Zus, 7 augustus 1940.)

'Er gaan geruchten van nog andere dingen, die voor menschen van ons slag op komst zouden zijn. En dat zal wel, want tot nu toe gaat 't precies zoo als we vanaf 10 Mei wisten dat het gaan zou. – Voorloopig kijk ik maar naar je trouwdag als een heel bijzondere dag. Het zal me gedeeltelijk wel heel moeilijk vallen, maar ik verheug me zoo van harte voor je, dat het vast wel goed zal gaan.' (Aan Zus, 28 november 1940.)

'Op school zijn weer wat leerlingen weg. Een jongen uit de eerste, wiens vader bij de Gestapo was geroepen en niet verschenen; een meisje uit de derde dat in 't ziekenhuis werk kon krijgen. Als 't zoo doorgaat zal de school zichzelf wel liquideeren... Daantje interesseert zich speciaal voor den behanger en den schilder en loopt zelf ook met een potje water en een kwastje allerlei dingen te 'verven.' (Aan Zus 12 september 1942.)

'Niemand weet waar vader heen is, ook de Joodsche Raad niet. Jouw moeder dacht dat vader misschien naar Theresienstadt is, maar daar weet

niemand iets van. 't Kan net zoo goed Polen zijn, het met muren omringde ghetto in Warschau, waarom niet? Dag hoor.' (Aan Zus 14 november 1942)

'Sera, mijn meisje, is ook weg, evenals Rob Friezer, de 17-jarige jongen die zoo mooi cello speelde. Een in-goede jongen, een echt kind nog. En hier een paar huizen verder: de voorzanger Rokach is een poosje geleden meegepakt, toen hij toevallig net in 't Joods Ziekenhuis was dat werd leeggehaald – zijn vrouw ligt nu in het St. Franciscus gasthuis om een baby te krijgen – de drie andere kindertjes thuis zijn weggehaald.

En nu wachten we maar weer af wat er komt. Ik teer nog erg op ons verblijf in Doorn.' (Aan de familie Otten 11 april 1943)

Annie schrijft onverbloemd over wat er om haar heen gebeurt, ze beseft maar al te goed hoe weinig ze haar eigen leven zeker is, ondanks de vrijwaring die ze in oktober 1942 heeft weten te bemachtigen, haar commentaren op de gebeurtenissen liegen er niet om, en toch doet de manier waarop ze over de gebeurtenissen schrijft nu, driekwart eeuw later, bijna nuchter aan. Ze moest dan ook het hoofd koel houden, de zorgen van de dag eisten al haar aandacht op. En er was niet alleen nauwelijks tijd om zich te bezinnen, maar het was misschien ook nog te vroeg om werkelijk stil te staan bij het hoe en waarom van wat er allemaal gebeurde.

Pas tientallen jaren na de oorlog kon het welkenkende gedeelte van de samenleving zich de 'luxe' veroorloven zich op de gebeurtenissen in deze zwarte jaren te bezinnen en zich ontzet af te vragen hoe een bende misdadige, geestelijk verzielde lieden de samenleving in zijn greep kon krijgen en in staat kon worden gesteld methodisch miljoenen Joden, zigeuners, homoseksuelen en andere groepen uit te moorden.

Hoe dat kon is in vele gedurende de afgelopen decennia verschenen studies en beschouwingen misschien wel voldoende aan het licht gebracht,

maar dat maakt de ontzetting die je voelt bij het lezen van Annies brieven er niet minder om.

De ouders van het gezin Berman, waar Daniël Otten in 1944 werd opgenomen en na de oorlog opgroeide, waren vanwege hun eigen traumatische ervaringen in de oorlog, in Daniëls woorden, 'deel van het Grote Zwijgen geworden.' 'Over oorlog en vervolging werd met geen woord meer gesproken' met het gevolg dat Daniëls vroegste jeugd 'compleet van tafel werd geveegd'. Pas na zijn zestigste ging Daniël in therapie en maakte hij, zoals hij schrijft, 'een uitgesteld rouwproces' door. Toen was hij ook pas in staat onderzoek te doen naar het leven van zijn ouders en de lotgevallen van zijn moeder en grootouders in de oorlog. Met als resultaat de kroniek Annie. Met iets mooiers had hij zijn ouders niet kunnen eren.

***

*) De huisraad van de Joden werd 'geïntariseerd' op last van de Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg, waarna alles van waarde uit de huizen werd meegevoerd door verhuisbedrijven zoals (in Amsterdam) de firma Puls.

**) Annies vader, Paul Wolff, tot november 1940 directeur van Gulf Oil in Rotterdam, was in oktober 1942 weggevoerd, Annies moeder was kort daarop gestorven.

Eerder verschenen in het internetmagazine *De Leunstoel*, jg. 13, nr. 17, 7 juli 2016

Annie is te bestellen op <https://www.walburgpers.nl/winkel/geschiedenis/bezetting-vervolging/>

DEBUUT

Gerbrand Muller

De villa lag tussen geboomte. Een pad voerde langs vijvers en rotspartijen naar het bordes. Terwijl hij het pad volgde greep de spanning hem bij de keel.

De voordeur stond open. Een jongetje dat op de stoep zat en een zeilboot heen en weer bewoog vroeg wat hij kwam doen. Hij zei dat hij kwam viool spelen. Het jongetje zweeg. Hij ging het huis binnen. Aan twee oude heren, beiden met een witte baard, vroeg hij of hier Alberts grootvader woonde, die zijn verjaardag vierde. De heren knikten en lachten.

‘Ja hoor!’ zei een van hen met een deftig klinkende stem. ‘Dit is het juiste adres!’

Hij kwam in een kamer vol mensen. De ramen stonden open, het rook naar eau de cologne en sigaren. Niemand nam notitie van hem. Hij duwde zijn viool onder een paar stoelen en begon zich een weg tussen de mensen te banen. De spanning viel van hem af: hij hoefde niet te spelen, niemand dacht er blijkbaar meer aan.

Opzij van open tuindeuren, waarachter de tuin baadde in de zon, stond een tafel vol schalen met gebak. Een vrouw in een zwarte jurk en een wit schort stond erachter glazen thee in te schenken. Hij draalde bij de tafel en nam tenslotte een glas. Hij lachte naar de vrouw omdat zij naar hem lachte, nam een slok en brandde zijn mond.

Toen voelde hij een hand op zijn schouder. Alberts moeder keek hem met boze ogen aan.

‘Kijk eens, de jonge maestro! Hij denkt, laat het geëerd publiek maar wachten, ik zie wel wanneer ik kom. Waar zat je? En waar is je viool, heb je die soms niet meegenomen?’

Hij schudde zijn hoofd en wees naar de stoelen waar hij zijn viool onder had geschoven. Ze schudde hem bij de schouders heen en weer.

Iedereen had naar hem gevraagd, de pianiste die hem zou begeleiden was er al een uur. Hij trok zijn viool onder de stoelen vandaan en liep met haar mee. Bij de vleugel stonden de dame die hem zou begeleiden en Alberts zusje.

‘Goh goh, hij is er al!’ riep het zusje.

De dame zei glimlachend, hoofdschuddend: ‘Nog net op tijd, zullen we maar zeggen, net op tijd!’

Alberts zusje nam zijn hand en trok hem mee naar een oude man die ondersteund door kussens in een rolstoel zat. Zijn magere benen waarlangs de broekspijpen flodderig omlaag hingen, staken naar voren. De man gaf hem een beverige hand terwijl hij hem met scherpe ogen opnam. Hij prevelde ‘gefeliciteerd’ en draaide zich om.

Hij knielde en begon zijn viool uit te pakken. Dus toch? dacht hij vaag. Terwijl hij zijn stok opdraaide en er hars op smeerde klonk de stem van Alberts moeder, en het rumoer in de kamer verstomde. Hij hoorde haar zijn naam zeggen - ‘Evert van Duinen... Een jong talent waar we nog van zullen horen. Een kleine Paganini, die nog veel moet leren, maar al met een eigen stem.’ Hij poetste met een doekje over het hout onder de snaren en liep naar de vleugel. De dame sloeg de a aan, hij bracht zijn viool onder de kin en stemde de snaren. Ogen van zwijgende mensen waren op hem gericht. In de stilte klonk een fluisterende stem: ‘Uit z’n hoofd doet-ie ’t!’

Hij speelde de eerste noten van de Sicilienne van Maria Theresia von Paradis. De moeilijkste noot, de schrijnende ces in de eerste maat, was al voorbij, hij had hem vol laten klinken. Zijn arm bewoog, de stok ging over de snaren, zijn vingers gleden van positie naar positie. Hij luisterde naar zichzelf, verwonderd. Hij speelde anders, beter misschien

dan hij ooit gedaan had. De schrijnende ces liet hij bij de herhaling meer omfloerst klinken. Niet zijn handen, niet zijn vingers speelden, maar de muziek kwam uit hemzelf. Als praten, dacht hij. Hij zou altijd willen doorspelen, de noten vasthouden zodat ze eeuwig bleven klinken. Toen werd hij bevangen door twijfel. Het kon niet wat er gebeurde, het ging te ver... Maar ze waren al halverwege het middengedeelte, waarin een andere stem reageerde op de frasen van het begin. De andere stem herhaalde wat de eerste stem had gezegd, maar in andere bewoordingen, in de hogere noten klonk smart, in de noten die daarop volgden berusting – de berusting die al door de smart had heen geklonken... Hij liet de noten bij de herhaling anders klinken, zachter en weemoediger. De slotregel kwam, de frase die het voorgaande samenvatte en tot een oplossing bracht. Hij speelde de voorlaatste maten luider, de laatste maat zachter. De allerlaatste noot liet hij wegsterven, en toen die niet meer hoorbaar was hield hij de stok op de snaren, want hij hoorde hem nog in gedachten.

Applaus klonk op. Hij stond roerloos en maakte toen een housterige buiging. Het applaus hield aan, hij boog opnieuw en liep weg. Ze klaptten nog, de pianiste wenkte hem, hij schudde zijn hoofd maar kwam toch weer naar voren. Hij wilde de pianiste een hand geven, maar ze lachte, applaudiseerde en hij boog komisch met zijn hoofd tot bijna aan de grond.

Terwijl hij zijn viool in de kist borg kwam een oude man naast hem staan en greep zijn hand vast.

‘Jonge violist! Jehudi Menuhin! Ja ja! Een viool, dat is niet hetzelfde als een fluit!’ Hij lachte, knikte en schudde zijn hoofd. ‘Ik zeg dat omdat ik vroeger zelf fluit gespeeld heb, daarom weet ik waar het bij muziek op aan komt. Weet je wat dat is? Concentratie!’

De hand van de man was warm en vochtig. Evert staarde naar zijn puntige grijze baardje en kleine witte tanden terwijl hij bevestigend knikte in de hoop dat dat de man ertoe zou brengen om hem los te laten.

‘Nou gefeliciteerd hoor!’ klonk een stem, de stem van Alberts moeder. Ze trok hem naar zich toe, sloeg haar armen om hem heen en zoende hem op de wangen.

‘Gefeliciteerd?’

‘Ik vond het heel, heel mooi!’

Alberts zusje zei: ‘En nou niet meer zeggen dat je marinier op een onderzeeër wil worden, want dat willen we nooit meer horen!’

‘Jawel, dat zeg ik nog!’

Nog meer gasten dromden om hem heen en spraken hem opgewonden toe. Hij had mooi gespeeld, werkelijk prachtig! Hij schudde lachend zijn hoofd en de man met het grijze baardje legde een hand op zijn schouder en zei dat hij niet zo bescheiden moest zijn.

‘Ik ben niet bescheiden!’

De dame die hem begeleid had boog zich naar hem toe en terwijl ze op haar beurt een hand op zijn schouders legde sprak ze hem ernstig toe. Het was goed dat hij bescheiden was, maar hij moest weten dat er een verplichting op hem rustte, want hij had talent en je talenten mocht je niet verwaarlozen.

Een jongen gaf hem een in zilverpapier verpakte bonbon.

‘Voor jou! Eet maar op!’

De bonbon had de vorm van een gitaar.

In de schuur achter de villa zat Albert geknield voor een grote witte kast met verchromde uitsteeksels en handvaten. Gereedschap, draden en stukken buis lagen om hem heen.

‘Hoi maestro!’ zei hij zijn hand opstekend.

Evert bleef in de deuropening staan. Hij vroeg tenslotte wat hij aan het doen was.

‘Kijken hoe ze in het jaar nul een koelkast maakten. Je weet niet wat je ziet, van mij mag dit ding naar het museum.’

Naar zijn vriend kijkend vroeg Evert zich af hoe hij gespeeld had. Blijkbaar had hij het er niet slecht afgebracht, maar hij wist het eigenlijk niet goed meer, hij kon zich al nauwelijks meer voorstellen hoe het geklonken had.

Hij dacht dat hij nu wel weer naar huis kon gaan

en hij draaide zich om en stak groetend zijn hand op, maar Albert vroeg of hij geen zin had om met hem mee naar de burens te gaan. De buurljongen was ook jarig, en ze hadden een slagroomsput nodig.

Terwijl ze over straat liepen vertelde Albert over de jarige buurljongen: die deed gewoon waar hij zin in had, versierde vrouwen, verdiende geld met auto's die hij in elkaar knutselde en reed op zijn motor naar Parijs en Monte Carlo. Maar zelf ging Albert deze zomer naar Engeland, naar een zomerkamp om eindelijk behoorlijk Engels te leren. Trouwens, had Evert soms zin om mee te gaan, of had hij al andere plannen?

'Engeland', herhaalde Evert. 'Aan de overkant van de zee.'

'Aan de overkant van de zee ja. Hoezo?'

'Daar ben ik nog nooit geweest, dus dat lijkt me geweldig. Ik weet alleen niet of mijn moeder het goed zal vinden. Vast wel als ik doorga met de viool, maar ik weet nog niet zeker of ik dat wel wil. Misschien ben ik toch niet goed genoeg en bovendien moet ik dan naar een andere school

Albert was blijven staan en keek hem ernstig aan. Hoe haalde hij het in zijn hoofd om niet te doen wat zijn moeder wilde? Natuurlijk moest hij doorgaan, dat zei iedereen! Als hij nog steeds aarzelde dan was nu het moment gekomen om daarmee op te houden en een beslissing te nemen. Albert stak zijn hand uit.

'Hand erop dat je het doet!'

Evert legde zijn hand in de zijne. Op zijn vriends gezicht lag de vaderlijk bezorgde uitdrukking waarmee hij hem de laatste tijd vaker aankeek, alsof hij zich ongerust over hem maakte en meende dat hij hem ergens voor moest behoeden.

'Dat is dus geregeld! En van de zomer gaan wij naar Engeland!'

Het huis van de burens was van de grond tot aan het dak met klimop begroeid. Ze liepen via de gang naar de keuken, waar een aantal vrouwen aan het koken waren. Uit een pan met hete olie kwam damp en de ramen waren beslagen. Albert gaf de slagroomsput aan een van de vrouwen en

ze gingen door een deur weer naar buiten. Op een stenen plaats zaten een jongen in overall en een meisje met kort geknipt haar bij een motor die op zijn kop stond; de grond was bezaaid met onderdelen en gereedschap. Ze feliciteerden de jongen, waarbij ze hem even bij de pols vastpakten, omdat zijn handen onder de olie zaten. Het meisje draaide voor de jongen en zichzelf een shagje en ze bleven met hen staan praten. Everts ogen richtten zich op de met sproeten bedekte dijen van het meisje, waar een minirokje omheen spande. Overmorgen vroeg, nog voor zonsopgang vertrokken ze naar Griekenland, vertelde de jongen. Op de motor was je er binnen drie dagen. Ze sliepen 's nachts buiten en in Athene namen ze de boot naar Egypte. Evert vroeg hoeveel kilometer ze over een week hier vandaan zouden zijn en de jongen schatte een kilometer of vijfduizend.

'Ver!' zei Evert.

'Ver,' zei Albert, 'behalve als je een motor hebt. Dan is niets meer ver.'

'Ja, en het is ook minder ver dan voor een mier van hier tot het eind van de straat.'

De jongen knikte nadenkend. 'Dan ga jij er vanuit dat een mier besef van afstanden heeft.'

'Waarom zou hij niet,' zei Evert. 'Trouwens afstanden, die heb je in soorten en maten. Ik denk soms dat er voor ons onzichtbare wezens zijn voor wie de afstanden tussen melkwegstelsels net zo groot zijn als voor ons een stukje tafelpoot. Die wezens kunnen zich dan niet voorstellen dat wij de afstanden tussen de zon en de sterren vinden.'

'Hoe stel je je dat voor?'

'Het zou kunnen dat de sterren in het heelal atomen zijn die bij elkaar weer ontzaglijk grote tafels, stoelen, huizen, dieren, mensen enzovoort vormen, net zoals hier op aarde, snap je? Dus gewoon ook weer een hele wereld. Wij bestaan zelf toch ook uit atomen die om elkaar heen draaien, dus op die atomen zouden ook wel weer wezens kunnen leven.'

'Dat kan helemaal niet. Er bestaat geen leven op atomen.'

'Het is alleen maar een idee.'

‘Gekke ideeën hou jij erop na.’

‘Ik geloof niet dat het zo is, het is alleen maar bij wijze van spreken, een soort gedachte-experiment als het ware.’

Hij zweeg. Zijn hoofd was geleidelijk zwaar geworden en plotseling voelde hij zich duizelig worden. Hij deed een stap naar achteren en ging tegen de muur leunen. Hij ademde langzaam in en uit. Bomen, struiken, de op zijn kop gezette motor schenen naar hem toe te bewegen. Hij sloot zijn ogen, rode ronde vlakken dreven op hem toe, zonder hem te bereiken...

Hij opende zijn ogen. Een van de vrouwen was naar buiten gekomen. Terwijl ze losse haren van haar rode verhitte gezicht wegstreek vroeg ze of ze zin hadden in een stuk taart.

Evert volgde hen naar binnen. Hij ging op een bankje bij de muur zitten. De dingen hadden nog neiging voor zijn ogen te draaien, maar het was prettig om zijn hoofd tegen de muur te laten rusten en naar de stemmen van de anderen te luisteren. Hij vergat het steeds nog, dat hij moest ‘oppassen’. ‘Overgevoelig’ was. Was hij ziek? Lichamelijk ziek of ‘geestelijk’? Lichaam, geest – wat was het verschil? Je speelde viool met je lichaam, maar de muziek moest volgens zijn violleraar uit je ziel komen. Hij liet zijn ogen door de ruimte gaan. Het was een grote keuken. Er stond een houten kast vol pannen en serviesgoed en er was een schouw die van binnen met roet was beslagen. Een van de vrouwen kneedde deeg en bewerkte het met een roller, een andere vrouw roerde in een hoge pan.

‘Toevallig,’ zei hij.

‘Wat toevallig?’ vroeg Albert.

‘Wat er vandaag gebeurt. De verjaardagen. Dat we hier zitten. Dat we naar Engeland gaan.’

‘Je denkt maar dat dat toeval is.’

De vrouw vroeg of de taart smaakte. Er was iets niet goed met het deeg, daardoor was het baksel te snel gerezen. Evert antwoordde dat de taart heerlijk smaakte. ‘Net de cakes van mijn grootmoeder. Die had nog een kolenfornuis.’

Terwijl hij sprak rees er opnieuw paniek in hem op. Hij zette het bordje met de taart naast zich op

de grond. Het was alsof hij geen adem meer kon halen, het zweet brak hem uit. Wat maakte hem bang? De lucht van de bakolie. De stemmen van de vrouwen. De schouw met roet. De beslagen ramen.

Hij werkte de rest van de taart naar binnen, kwam overeind en zette het bordje op het aanrecht. Hij bedankte de vrouwen en liep door de gang naar buiten. Leunend tegen het tuinhek wachtte hij tot Albert naar buiten zou komen.

Hij slenterde met Albert door het park achter de huizen. Hij vond het prettig om naast Albert te lopen en niets te zeggen.

Toen ze later het grote huis binnen gingen klonk vanuit de kamer applaus. Leven, dat is de dingen maar laten komen, dacht hij. Je eraan overgeven, je laten meevoeren... Het applaus stierf weg.

‘De Russen zijn er,’ zei Albert terwijl hij hem een duwtje gaf. ‘Ga jij maar naar binnen, net iets voor jou, ik ga weer naar buiten.’

‘Wie zijn “de Russen”?’ wilde Evert vragen, maar in de kamer begon een stem, krachtig en vol, te zingen. Hij stond even roerloos, toen ging hij de kamer binnen. Hij baande zich langzaam, voorzichtig, een weg tussen de luisterende gasten totdat hij de zanger zag: een kleine man met een wilde grijze baard en lang haar dat naar alle kanten wijd uitstak. Evert bleef staan en hield zijn ogen strak op hem gevestigd. Af en toe deed hij een stap in zijn richting, totdat hij tenslotte vlakbij hem stond. De man bewoog zijn hoofd, wiegde met zijn lichaam en maakte gebaren met zijn handen. Zijn stem werd zacht, scheen te zullen breken, en klonk opnieuw luid, donker en krachtig. Hij zong woorden in een onbekende taal, met vreemde zware klanken die soms wel over elkaar heen en tegen elkaar aan leken te rollen. Ook de melodie die hij zong was vreemd – zoet vloeiend en schrijnend, zodat hij het haast niet verdroeg ernaar te luisteren, terwijl hij toch wilde dat het nooit zou ophouden.

Het lied was uit. In plaats van te buigen voor het applaus wierp de man kushandjes naar de mensen en breidde zijn armen uit alsof hij hen wilde omhelzen.

'Is hij een Rus?' vroeg Evert aan een vrouw die naast hem stond. Terwijl hij het vroeg kwam de man op hen toe, hij boog voor de vrouw, nam haar hand en begon tegen haar te praten. Een jongeman met sluik blond haar en een lang hemd van glanzende witte stof, dat van boven open stond en een stuk van zijn harige borst bloot liet, kwam erbij staan en sloeg een arm om zijn schouder. Ze spraken in dezelfde vreemde taal en knikten en lachten tegen elkaar. De man die gezongen had knikte tenslotte ook naar Evert en sprak tegen hem. Niet begrijpend keek Evert hem aan.

'Liefde!' zei de jongeman, 'daar gaat het lied over. Het gaat altijd over de liefde.'

'Liebe, das ist Leben,' zei de oudere man. 'Aber auch... Unglück, Trauer, Einsamkeit und Rache! Das Leben kommt ja immer auf dasselbe heraus!'

De jongeman schudde zijn hoofd. De ogen van de man verwijdden zich.

'Doch! Die Poesie handelt sich um nichts anderes. Die Russen verstehen das, aber sie sind ja auch unglücklich! Kein Volk hat solch eine Geschichte. Eine Geschichte mit so vielen schrecklichen Ereignissen, so vielen Toten. Das ist ja unser Schicksal, dass wir leiden, leiden, leiden!'

De vrouw legde een arm op zijn schouder en sprak hem sussend toe.

Hij zwierf door kamers, later zat hij een tijd in de hal op een kist. Tenslotte ging hij naar buiten en slenterde om het huis heen. Bij de voordeur stonden Albert en zijn beide neven te kijken naar een auto met ouderwetse brede treeplanken en zilverkleurige vleugels op de koplampen.

'Mijn oom is gearriveerd,' zei Albert op de auto wijzend.

'Je oom. Uit Rusland?'

'Uit Rusland?'

'De man die zo mooi zingt, is dat een oom van je?'

'O, Grisja. Die heeft geen auto.'

'Hij is wel somber.'

'Somber?'

'Hij had het over Rusland. De Russische geschiedenis.'

'Rusland lijkt me een rotland om te wonen.'

'Maar hij kan wel mooi zingen.'

Terwijl Evert sprak rees opnieuw de angst in hem op. Met gebalde vuisten staarde hij naar de kiezels onder zijn voeten. Hij moest niet meer praten. Zodra hij sprak begon het weer. Maar eigenlijk moest hij ook niet meer zien, niet meer horen. Wat was er toch met hem? Hij kon het niet op. Het was teveel. Deze auto van de oom, dejarige buurjongen en het meisje en hun motor, Engeland waar ze naartoe gingen, de Russische zanger... Hoeveel Russen waren er niet? Er waren miljarden mensen op de wereld en ieder mens had zijn eigen geschiedenis...

Hij zei tegen Albert dat hij naar huis ging.

'Waarom?'

'Ik voel me niet lekker.'

'Wat heb je dan?'

'Weet ik niet. Het is een beetje veel.'

'Wat is er veel?'

'Niets.'

'Niets, dan heb je ook niets.'

'Nee, ik heb niets. Ik ben alleen maar een beetje bang.'

'Bang?' vroeg een van de neven. Ze begonnen te lachen en Evert lachte mee. De angst ebde weg en hij ging nog door met lachen toen de anderen alweer waren opgehouden.

Hij liep van de jongens vandaan en ging tegen een hekje leunen. Hij ademde diep in en uit; zijn handen omklemden de spijlen van het hekje alsof ze er houvast zochten.

Albert en zijn neven liepen het huis in en hij slenterde achter hen aan. Hij moest toch inderdaad maar gaan. Waarom ging hij dan nu weer mee naar binnen? Langs de trappen renden kinderen naar beneden, meisjes in roze jurkjes, jongens in blauwe pakjes. Ze joelden en lieten kleurige ratels in de rondte draaien. Hij deed een stap opzij om de kinderen door te laten, ze renden de kamer binnen. Hij hoorden hen zingen:

Ratelman, ratelman,

Heb je koeken, geef ons dan,

Heb je peper, strooi maar dan,

Al wat je maar missen kan.

41 41 41 41 41 41 41

Hij voelde zich nu weer bijna gewoon. Maar het kon elk ogenblik opnieuw beginnen. Er moest niet teveel tegelijk zijn, was dat het? Het ging niet goed met hem. Hij zou daarover moeten nadenken, maar niet nu, voorlopig moest hij maar helemaal niet denken. En hij zou toch eigenlijk juist blij moeten zijn. Waarom ook weer? Hij ging misschien naar Engeland. Idioot, zijn ogen vielen zowat dicht. Was hij soms alleen maar moe? Ja, hij was moe, dus moest hij echt maar gaan. Maar moest hij dan niet eerst Alberts moeder groeten? En zijn viool, waar had hij die gelaten? Gek, hij had hier nog viool gespeeld...

***

42 42 42 42 42 42 42